

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

МЕЛЬНИК НАТАЛІЯ ІВАНІВНА

УДК 378: 373.2.091.12.011.3-51:005.336.2-043.83(4-15)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ДОШКІЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти
13.00.08 – дошкільна педагогіка

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Умань – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант доктор педагогічних наук, професор
Рогальська-Яблонська Інна Петрівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
завідувач кафедри психології та педагогіки
розвитку дитини.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Богущ Алла Михайлівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри теорії та методики
дошкільної освіти;

доктор педагогічних наук, професор
Пуховська Людмила Прокопівна,
Інститут професійно-технічної освіти НАПН України,
головний науковий співробітник лабораторії зарубіжних
систем професійної освіти і навчання;

доктор педагогічних наук, професор
Степанова Тетяна Михайлівна,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського,
декан факультету дошкільної та початкової освіти.

Захист відбудеться «26» жовтня 2017 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті та у бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

Автореферат розіслано «25» вересня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Совгіра

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Зміни, що відбулися в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, інтеграція світової економіки, активне міжнародне партнерство та співробітництво, тенденції розвитку науки, освіти і культури спонукали переосмислення змісту і процесу підготовки педагогічних кадрів дошкільної галузі освіти, що відображено в Міжнародній Стандартній Класифікації Освіти, прийнятій на 36-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (2011 р.). В означеному документі вперше до традиційної класифікації рівнів освіти внесено новий – нульовий рівень: освіта дітей молодшого віку. В Європейському Союзі впроваджується «європейська політика дитинства» (European politics of childhood), а отже і новий європейський підхід (European approach) до професійної підготовки дошкільних педагогів у контексті стратегії «освіти упродовж життя» («Діти в Європі» (2008 р.); Бухарестське Комюніке «Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти» (2012 р.), Інхінчонська декларація Світового освітнього форуму «Освіта 2030. Забезпечення загальної інклюзивної та справедливої якісної освіти і навчання протягом усього життя» (2015 р.) тощо).

Освітня галузь в Україні має значне теоретичне підґрунтя у царині дошкільної педагогіки і практики, корені яких сягають вікових українських традицій: навчання, виховання і розвиток дітей раннього і дошкільного віку (К. Ушинський, С. Русова, І. Огієнко, Г. Сковорода, І. Франко та ін.), педагогіки добра (І. Зязюн) та серця (В. Сухомлинський).

Входження України у світовий та європейський освітні простори спонукало розв'язання низки нових завдань, пов'язаних із необхідністю теоретичного осмислення тенденцій підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів на державному рівні (Національна програма «Діти України» (1996 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2012 р.), закони України «Про охорону дитинства» (2001 р.), «Про дошкільну освіту» (2010 р.), «Про вищу освіту» (2016 р.), «Про освіту» (2017 р.) тощо), що спрямовані на забезпечення якісної підготовки професіоналів дошкільної освіти, здатних до творчої самореалізації, особистісного розвитку, професійного самовдосконалення.

Сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх вихователів у дошкільних навчальних закладах у контексті європейської інтеграції висвітлено у працях О. Абдулліної, Г. Беленької, А. Богущ, Н. Гавриш, Н. Грами, Т. Жаровцевої, Л. Загородньої, Л. Зданевич, Е. Карпової, Л. Кідіної, М. Князян, І. Княжевої, К. Крутій, З. Курлянд, І. Луценко, Н. Маковецької, М. Машовець, В. Нестеренко, Т. Поніманської, І. Рогальської-Яблонської, Т. Степанової, О. Сущенко, Т. Танько, Р. Хмелюк, Х. Шапаренко, О. Чекан та ін.

Реалізація новітньої стратегії професійної освіти, пріоритетом якої є «освіта впродовж життя», в аспекті підготовки педагогічних кадрів для дошкільної освіти пов'язана із творчим використанням і розвитком позитивного міжнародного, зокрема європейського, досвіду якісної підготовки фахівців дошкільної галузі, розширенням академічної мобільності студентів і науково-педагогічних кадрів, входженням на світовий ринок освітніх послуг, розвитком міжнародної кооперації в галузі фундаментальних і прикладних досліджень.

В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів вагомого значення для української педагогічної науки і практики набуває вивчення зарубіжного досвіду організації та функціонування вищої освіти, що є особливо актуальним для розв'язання в Україні проблем підготовки майбутніх фахівців дошкільної галузі. У контексті окреслених питань особливий науковий інтерес становить досвід країн Західної Європи, які, за висновком Організації економічного співробітництва та розвитку, є лідерами в галузі вищої педагогічної освіти і дошкільної, зокрема. Перспективною і цінною для вивчення прогресивних ідей європейського досвіду є практика професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччині, Франції та Великій Британії. Дослідження досвіду цих країн зумовлене визнанням їх як провідних і високорозвинених, що мають загально визнані традиції, високоякісні показники у галузі педагогічної освіти. Саме ці країни мають найбільш перспективні здобутки у педагогічній науці та роботі висококваліфікованого кадрового потенціалу, що забезпечується належною базовою професійною підготовкою та післядипломною освітою педагогічних кадрів. Вивчення досвіду кожної з обраних для аналізу західноєвропейських країн розкриває взаємовплив національних і європейських освітніх процесів, пропонує важливий орієнтир для коригування національної державної освітньої політики.

Вітчизняними дослідниками накопичено значний науковий доробок, у якому розкрито питання сучасної філософії освіти у вітчизняному та європейському освітніх просторах (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк, С. Сисоєва та ін.); схарактеризовано особливості організації освітнього процесу у зарубіжній та вітчизняній вищих школах (А. Алексюк, В. Бондар та ін.); проаналізовано особливості функціонування системи вищої педагогічної освіти в Україні та за кордоном (О. Дубасенюк, В. Луговий, Н. Ничкало, Л. Пуховська та ін.). В Україні здійснюються систематичні дослідження процесів, які відбуваються в педагогічній освіті країн Європейського Союзу: теорія та практика педагогічної освіти Німеччини (Н. Абашкіна, Н. Махія, О. Сулима, З. Хало, О. Чулкова та ін.); Франції (В. Бурбело, О. Голотюк, Г. Крючкова, Л. Лабазіна, В. Лащихіна, Н. Остринська, О. Романенко, Т. Харченко та ін.); Британії (Н. Авшенюк, В. Базуріна, Л. Катревич, Ю. Кищенко, Т. Кучай, О. Леонтєва, Т. Моїсеєнко, А. Парінов, Н. Погребняк, Д. Сабірова, Н. Яцишин); Данії (А. Роляк); Польщі (А. Вільчковська, Е. Вільчковський, В. Пасічник, Й. Шемпрух); Фінляндії (Н. Базелюк) тощо.

Науковий інтерес становлять комплексні порівняльні студії педагогічної освіти в Європі, які присвячено: компетентнісному підходу в сучасній системі професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччині (О. Сулима), тенденціям розвитку педагогічної освіти у країнах Західної Європи (Н. Негребецька, О. Нілов), теоретико-методичним засадам підготовки фахівців дошкільної освіти в країнах Східної Європи (М. Олійник), професійній підготовці вчителів у Західній Європі (Л. Пуховська), розвитку післядипломної педагогічної освіти у країнах Західної Європи (С. Синенко) та ін.; заслуговує на увагу дослідження Т. Кристопчук, де презентовано фрагментарний аналіз професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччині, Франції, Великій Британії, проте учені розкрили лише процесуальний

аспект проблеми. Вивчення вітчизняних науково-педагогічних доробок, присвячених системам освіти в зарубіжних країнах, засвідчило відсутність у вітчизняній педагогічній науці цілісного, системного, фундаментального дослідження, присвяченого вивченню теорії і практики професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи в різних соціально-педагогічних умовах, на різних освітніх рівнях, під кутом зору його практичної цінності та доцільності використання продуктивних ідей в Україні.

Здійснене вивчення документальних, психолого-педагогічних джерел дає підставу констатувати, що пріоритет у дослідженні проблеми професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи належить зарубіжним ученим. Серед європейських дослідників проблему професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи досліджували: у *Німеччині* – Ф. Арнінг (F. Arning), Дж. Баура (J. Bauer), В. Габель (W. Habel), Д. Дершау (D. Derschau), У. Діркерса (U. Diercks), Г. Ернінга (G. Erning), Ф.-М. Конрад (F.-M. Konrad), Г.-Г. Коттоф (Hans-Georg Kotthoff), А. Метцінгера (A. Metzinger), Е. Техарт (Ewald Terhart) та ін.; у *Франції* – Ф. Даджес (F. Dajez), С. Кивік (S. Kuvik), Б. Корну (Cornu Bernard), Е. Фразі (Emmanuel Fraisse), Й. Кага (Yoshie Kaga) та ін.; у *Великій Британії* – Л. Барроус (L. Barrows), Л. Бартон (L. Barton), Дж. Вітту (G. Whitty), Л. Влескені (L. Vlasceanu), С. Майлс (S. Miles), Б. Мун (B. Moon), К. Уїтінг (C. Whiting), Дж. Фюрлонг (J. Furlong) та ін.

На особливу увагу заслуговують фундаментальні праці Р. Ведженара (R. Wagenaar), Дж. Гонзалес (J. Gonzalez), Ф. Каєна (F. Caena), К. Камерон (C. Cameron), П. Мосс (P. Moss), М. Ньюмана (M. Neuman), П. Оберхюмер (P. Oberhuemer), Дж. Остінеллі (G. Ostinelli), І. Шіррея (I. Schreyer) та ін., в яких представлено комплексні дослідження професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Європи.

Сучасна підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти в Україні визначається тенденціями до реорганізації, що виявляється у запровадженні в навчальний процес основних інструментів Болонського процесу, серед яких: Європейська кредитно-трансферна система (ECTS), додатки до диплому, профілі національної рамки кваліфікацій для педагогічної галузі вищої освіти; а також завершення роботи щодо запровадження ступеневої педагогічної освіти відповідно до Європейських вимог тощо.

Водночас існує низка суперечностей, що пов'язані із сучасним станом професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти в Україні, зокрема між:

- пошуками вітчизняної педагогічної науки нових концептуальних засад професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів, пов'язаних з особливостями інтеграції України у світовий освітній простір, та недостатнім рівнем теоретичного осмислення підходів до розуміння методології означеного процесу;

- суспільними вимогами до професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів та необхідністю оновлення організаційно-педагогічного забезпечення професійної підготовки означеної категорії фахівців з урахуванням європейських вимог до педагогічних кадрів дошкільної галузі;

- прагненням подолати стереотипи у способах взаємодії між суб'єктами навчального процесу у вищій школі та недостатньою обізнаністю з теоретичними і

методологічними ресурсами зарубіжних освітніх практик, які базуються на неалгоритмічних педагогічних стратегіях;

– нагальною потребою сучасної педагогічної практики професійного навчання фахівців напряму «Дошкільна освіта» в опорі на позитивний, прогресивний досвід професійної підготовки таких фахівців у зарубіжних країнах і недостатнім вивченням особливостей, специфіки, своєрідності професійної підготовки дошкільних педагогів у трьох найбільш розвинених країнах Західної Європи: Німеччині, Франції, Великій Британії;

– об'єктивною потребою у створенні необхідних умов для розвитку академічної мобільності викладачів, студентів вищих навчальних закладів, педагогічних кадрів дошкільної освіти та відсутністю належного нормативно-правового та державного фінансового забезпечення цього процесу.

Актуальність проблеми, необхідність розв'язання виявлених суперечностей та практичного впровадження конструктивного досвіду професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи й зумовили вибір теми дослідження – **«Теоретичні і методичні засади професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи»**.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно із тематичним планом науково-дослідної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини з теми: «Формування компетентного вчителя в умовах освітнього середовища педагогічного вищого навчального закладу» (реєстраційний номер 0111U007536); тема дисертації є складником комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти» (державний реєстраційний номер 0110U006274). Тему дисертації затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 5 від 28.12.2012 року) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних та психологічних наук в НАПН України (протокол № 2 від 26.02.2013 р.).

Мета дослідження: на основі теоретичного узагальнення результатів порівняльно-педагогічного аналізу розкрити у контексті суспільно-політичних, економічних, соціокультурних та педагогічних детермінант теоретико-методологічні й методичні засади професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи; обґрунтувати можливості продуктивного використання позитивного західноєвропейського досвіду підготовки дошкільних педагогів у системі вищої педагогічної освіти України.

Відповідно до теми й мети визначено **завдання дослідження:**

1. Визначити й науково обґрунтувати теоретико-методологічні концепти професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи.

2. З'ясувати сутнісний зміст понять: «професійна підготовка дошкільного педагога», «дошкільний педагог», «формування професійної компетентності дошкільних педагогів».

3. Проаналізувати концептуальні засади та наукові підходи до професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччині, Франції, Великій Британії.

4. Дослідити особливості системи професійної підготовки дошкільних педагогів у зазначених країнах Західної Європи та визначити тенденції її розвитку.

5. Схарактеризувати моделі та з'ясувати організаційно-педагогічне забезпечення професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи.

6. Дослідити вплив євроінтеграційних процесів на модернізацію професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні та здійснити порівняльний аналіз систем професійної підготовки дошкільних педагогів означених країн Західної Європи й України.

7. Визначити перспективні напрями використання прогресивних ідей західноєвропейського досвіду професійної підготовки дошкільних педагогів та обґрунтувати рекомендації щодо впровадження цього досвіду в систему професійної підготовки фахівців дошкільної освіти України.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи.

Предмет дослідження – теорія і практика професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччині, Франції та Великій Британії.

Провідною ідеєю дослідження є положення про те, що професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи є складним соціально-історичним явищем, розвиток якого зумовлений глобалізаційними та інтеграційними процесами, комплексом внутрішніх і зовнішніх суспільно-політичних, економічних, соціокультурних та педагогічних чинників, динамічністю освітніх потреб людини, національними традиціями освітньої системи кожної країни. Підготовка дошкільних педагогів в університетах та інших освітніх навчальних закладах Німеччини, Франції та Великої Британії є складником неперервної освіти, системним педагогічним процесом, якому притаманна діалектика становлення і розвитку в суспільному житті та освітній діяльності, власні теоретичні та практичні засади, суспільно-мотиваційна і педагогічна зумовленість, а також відповідна структура: мета, завдання, зміст, технологія реалізації, оцінка якості, загальні соціально-педагогічні механізми ефективного функціонування. Процес професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи носить цілісний, неперервний, диференційований характер, охоплює сукупність взаємопов'язаних структурних елементів (законодавчу базу, освітні заклади і центри, національні й державні програми розвитку дошкільної освіти та підготовки фахівців, освітні програми; зміст, форми, принципи організації навчання, інноваційні технології, методи та засоби навчання педагогічних працівників, науково-методичний супровід тощо), що впливають на забезпечення якості професійної підготовки дошкільних педагогів у цілому.

Концептуальні засади дослідження. Визначальними домінантами, які забезпечують усебічне дослідження проблеми професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, визначено такі положення:

– професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи ґрунтується на філософських, соціально-економічних, психолого-педагогічних

засадах, спрямованих на забезпечення суспільно-державних та індивідуальних потреб особистості; концептуальних ідей неперервності, відкритості та випереджувального розвитку;

– система професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи вирізняється специфічними особливостями, зумовленими цілями і закономірностями розвитку європейського суспільства, і взаємопов'язана із соціальними, політичними, культурними процесами, що відбуваються в ньому;

– аналіз організації й змісту професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи виявляє прогресивні ідеї, екстраполяція і творче використання яких в Україні сприятиме вдосконаленню сучасної системи професійного навчання фахівців напряму «Дошкільна освіта»;

– професійна підготовка дошкільних педагогів є складником сфери дошкільної освіти, інноваційні процеси в якій актуалізують проблеми модернізації й оптимізації освітніх професійних програм з урахуванням сучасних європейських стратегій розвитку дошкільної освіти та педагогічної освіти працівників дошкільної галузі.

Концепція дослідження включає взаємопов'язані концепти, які сприяють реалізації провідної ідеї: методологічний, теоретичний та технологічний.

Методологічний концепт ґрунтується на положеннях наукової теорії пізнання про єдність процесів, взаємовплив і взаємозалежність явищ об'єктивної дійсності; загальнотеоретичних та методологічних положеннях філософії щодо розвитку єдності теорії і практики, на ідеях неопрагматичної концепції філософії освіти (Г. Мід, Р. Рорті), концептуальних положеннях філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних та інших наук, що зумовлене міждисциплінарним характером порівняльно-педагогічного пошуку; положеннях філософсько-психологічної концепції діяльності, концептуальних положеннях методології порівняльної педагогіки; філософському осмисленні фахової підготовки як суспільного явища, що базується на соціологічних, культурологічних, психолого-педагогічних та інших парадигмах.

Засновничими методологічними підходами, на яких базується дослідження, визначено такі:

діалектичний підхід дозволив відстежити зміни аксіологічних засад професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, вивчити особливості процесуального й теоретичного аспектів проблеми у вітчизняній педагогічній науці у зв'язках з іншими явищами – освітньою політикою, концептуальними підходами та модернізацією професійної педагогічної підготовки, а також чинниками, які визначають її необхідність; відстежити поступовий розвиток теорії і практики професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи;

системно-цілісний підхід став підґрунтям вивчення особливостей інтеграції та взаємодії об'єктів, залежностей та взаємодій між ними, дозволив виявити й розкрити закономірності та зв'язки між окремими складниками професійної підготовки дошкільного педагога як елементами процесу, що функціонують у заданих історико-політичних, економічних, соціокультурних, соціально-педагогічних умовах;

системно-історичний підхід до оцінки зарубіжного педагогічного досвіду професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи передбачає як розгляд окремих інваріантно-інтеграційних сторін освітнього процесу, так і

цілісного охоплення дошкільної, педагогічної, університетської (формальної) та позауніверситетської (неформальної) освіти в їх єдності і внутрішніх зв'язках;

синергетичний підхід сприяв аналізу освітніх процесів, які відбуваються у певній системі, цілісно та в єдності з усіма її компонентами, аспектами та суб'єктами, які так само постійно змінюються залежно від соціокультурних, освітніх, політичних та економічних умов;

культурологічний підхід використано для аналізу процесу професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи з погляду консолідації і збагачення європейської ідентичності та культурної різноманітності держав, обраних для аналізу (Німеччини, Франції, Великої Британії); розкриття єдності загальноєвропейського та національного, виокремлення спільних тенденцій, визначення національної та регіональної специфіки і традицій вищої педагогічної освіти;

аксіологічний підхід забезпечив аналіз зміщення акцентів із зовнішніх аспектів управління процесом формування професійної компетентності на внутрішні чинники самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців через детермінацію їхнього ціннісного ставлення до змісту і результатів діяльності;

парадигмальний підхід до аналізу різних моделей професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи дозволив спроектувати різні за характером і цілями системи професійної педагогічної освіти, діагностувати проблеми їх функціонування, прогнозувати результати професійної освіти;

акмеологічний підхід забезпечив аналіз професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи в органічній єдності із сучасною концепцією європейської педагогічної та дошкільної освіти, основним пріоритетом якої є освіта впродовж життя (lifelong learning and education);

компаративний (порівняльний) підхід уможливив здійснення комплексного аналізу професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи в цілому та в кожній країні окремо; на основі визначених критеріїв стало можливим окреслити спільні та відмінні особливості реалізації означеного процесу в Німеччині, Франції та Великобританії, здійснити їх зіставлення та порівняння з вітчизняним досвідом формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів з метою виокремлення перспективних ідей західноєвропейських країн та їх впровадження у систему педагогічної освіти України;

герменевтичний підхід дозволив пояснити взаємозв'язок між логікою локальних освітніх реформ та глобальних економічних, політичних і соціальних змін;

параметричний підхід сприяв поелементному структурному та функціональному зіставному аналізу освітніх систем різних країн, здійснюваному на основі результатів параметричної оцінки;

нарративний підхід слугував способом відображення історичних феноменів;

тезаурусний підхід уможливив здійснення міждисциплінарного перенесення фрагментів теоретичного знання, формулювання і вирішення проблеми за аналогією з порівнюваними, суміжними з педагогікою галузями знань.

Теоретичний концепт визначає систему вихідних параметрів і дефініцій, які розкривають розуміння сутності підготовки дошкільних педагогів у специфічності

та комплексності процесу, завдань, принципів, структури, змісту, методів, засобів. Теоретичні засади дослідження складають положення: філософських концепцій функціонування та розвитку освітніх систем у контексті глобалізації, у яких формулюються теоретичні основи перебудови освіти на засадах розв'язання суперечностей між глобальним та локальним, між збільшеною уніфікацією культурного життя націй та збереженням їх національної ідентичності (В. Андрющенко, Дж. С. Брубаче (John S. Brubacher), Б. Гершунський, І. Зязюн, С. Кен (C. Cahn), В. Кремень, В. Лутай, Т. Моу (T. Moore), В. Огнев'юк, Д. О'Коннор (D. O'Connor), В. Паламарчук, П. Хьорст (P. Hirst); методологій порівняльної педагогіки, які передбачають вивчення особливостей функціонування та розвитку освітніх систем країн-націй у контексті регіонального та світового освітнього простору (Н. Абашкіна, Р. Арноув (R. Arnove), Є. Бражник, М. Брей (M. Bray), В. Вульфсон, О. Глузман, О. Джуринський, М. Екстейн (M. Eckstein), Е. Епстейн (E. Epstein), Дж. Келлі (G. Kelly), І. Кендл (I. Kandel), Г. Корнетов, Т. Кошманова, П. Кубау (P. K. Kubow), Н. Лавриченко, М. Лещенко, О. Ліферов, О. Локшина, З. Малькова, Дж. Паркін (G. Parkyn), Л. Пуховська, Р. Томас (R. Thomas) К. Торенс (C. Torres), П. Фосум (P. Fossum); методології педагогічного дослідження (С. Гончаренко, В. Загвязинський, В. Краєвський); концепції інноваційних перетворень змісту освіти в навчальних закладах різних рівнів на засадах особистісно зорієнтованого, розвивального, диференційованого, інтегративного та інших підходів до навчального процесу (І. Бех, Н. Бібік, А. Богущ, В. Бондар, М. Бурда, Н. Буринська, С. Гончаренко, М. Євтух, В. Лозова, В. Мадзігон, О. Пехота, О. Савченко, Л. Хоружа); концепції інтеграції вищої школи України у європейський простір вищої освіти (В. Байденко, В. Луговий, М. Степко, Ю. Сухарніков); концепції освіти, виховання, навчання (В. Андрущенко, І. Бех, А. Богущ, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай, Н. Ничкало, О. Сухомлинська) та освітньої діяльності студентів (О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєва); концепції розвитку професійно-освітньої сфери, концепції розвитку педагогічної освіти, формування домінуючих тенденцій у контексті євроінтеграції та глобалізації (О. Глузман, В. Луговий, Н. Ничкало, Л. Пуховська).

Методи дослідження: *теоретичні: аналіз, синтез, інтерпретація, абстрагування, узагальнення, аналогія* – для визначення теоретичних підходів, що є основою розробки концепції професійної підготовки дошкільних педагогів; *порівняння, поєднання логічного й історичного* – для зіставлення державної освітньої політики та реформ у вищій педагогічній освіті; *порівняльно-історичний* – для окреслення часово-просторових аспектів розвитку освітніх систем; *проблемно-порівняльний* – для характеристики освітньо-політичного, структурного, культурного та людського вимірів у контексті розвитку теорії і практики педагогічної освіти, трансформаційних змін, запроваджених у країнах Західної Європи; *структурний* – для визначення різних стратегій та підходів до професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи та їх взаємопов'язаного розгляду з підходами у вітчизняній системі педагогічної освіти; *системний*, що став необхідним для з'ясування вхідних параметрів, мети, завдань, результатів та зворотних зв'язків у процесі формування професійної компетентності; *хронологічний, діахронний, структурно-порівняльний аналіз* педагогічної наукової літератури і документальних матеріалів; *класифікація*,

уніфікація, порівняння та систематизація фактичних даних функціонування національних освітніх систем країн Західної Європи – з метою визначення методичних засад професійної підготовки дошкільних педагогів цих країн; *емпіричні*: спостереження, анкетування, індивідуальні, групові бесіди та вивчення практичного досвіду вищих навчальних закладів, центрів професійного вдосконалення і розвитку педагогів, розвивальних і транскультурних центрів розвитку дошкільної освіти, центрів інклюзивної освіти, представництв асоціацій дошкільної освіти та соціальної підтримки, дошкільних навчальних закладів тощо – для ознайомлення з освітнім процесом у формальних, неформальних та інформальних інституціях із професійного навчання дошкільних педагогів у країнах Західної Європи; *прогностичні* – для обґрунтування перспектив впровадження позитивного зарубіжного досвіду в теорію і практику вітчизняної системи освіти.

Джерельну базу дослідження становлять:

– міжнародні документи: офіційні документи ЮНЕСКО, Міжнародна стандартна класифікація професій, довідкові видання Європейського центру розвитку професійної освіти (Cedefop);

– загальні європейські офіційні документи: постанови, декрети, висновки, рекомендації, матеріали постійних конференцій європейських міністрів освіти, звіти з питань розвитку, забезпечення та поліпшення вищої педагогічної освіти, серед яких: «Білий документ» Європейської комісії «Освіта і підготовка кадрів: викладання і навчання для вивчення економіки», документ «Рекомендації Європейського парламенту та Ради», програми «Європейського центру професійної освіти» від 2001 року; звіти кожної з країн Західної Європи щодо розвитку системи педагогічної освіти: «Анотація по країні: освітня політика у сфері дошкільної освіти, виховання та догляду у Франції» за 2004 рік, «Анотація по країні: освітня політика у сфері дошкільної освіти, виховання та догляду в Німеччині» за 2012 рік та «Анотація по країні: освітня політика у сфері дошкільної освіти, виховання та догляду в Англії (Шотландії, Ірландії, Уельсу)»; документ Європейської Комісії «Спільні європейські принципи щодо вчительських компетентностей і кваліфікацій» від 2005 року тощо;

– офіційні документи міжнародних організацій: ЮНЕСКО (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO), Організації економічного співробітництва та розвитку (Organization for Economic Cooperation and Development – OECD), Комісії Європейських спільнот (Commission of European Communities), Європейського парламенту (European Parliament), Ради Європи (Council of Europe);

– німецькі, французькі, британські офіційні документи, урядові постанови і матеріали з питань освіти – закони, нормативні документи, доповіді комітетів, указівки урядових комісій;

– 18 навчальних планів та 54 програми з підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, документи про вимоги щодо здобуття кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «магістр» у Німеччині, Франції, Великобританії;

– наукові дослідження вітчизняних, російських, європейських та американських учених, які займаються вивченням педагогічної освіти і практики формування професійної педагогічної компетентності в європейських країнах і країнах Західної Європи зокрема;

– матеріали наукових фондів Національного інформаційного центру, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Державної науково-технічної бібліотеки України, Національної бібліотеки та інформаційно-ресурсного центру Британської Ради; вітчизняні та європейські енциклопедії, словники, глосарії з професійної та педагогічної освіти, довідково-інформаційна база Інтернет-мережі;

– документи та матеріали, підготовлені представниками галузі дошкільної освіти – дослідниками, практиками; монографічні дослідження німецьких, французьких, британських та українських науковців, присвячені питанням теорії і практики професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи;

– європейська педагогічна періодика: «European journal of teacher education» («Європейський журнал педагогічної освіти»), «International Journal of Educational Research» («Міжнародний журнал освітніх досліджень»), «Early Childhood Research Quarterly» («Щоквартальний журнал з досліджень у галузі дошкільної освіти»), «Children and Youth Services Review» («Огляд освітніх послуг в галузі дошкільного дитинства та юнацтва»), «Infant Behavior and Development» («Поведінка та розвиток дітей раннього дошкільного віку»), «Teaching and Teacher Education» («Навчання та педагогічна освіта»), «The International Journal of Management Education» («Міжнародний журнал з управління освітою»), «The Internet and Higher Education» («Інтернет та вища освіта»), «Métiers de la Petite Enfance» («Професія дошкільного педагога»), «British Journal of Educational Studies» («Британський журнал освітніх досліджень») тощо;

– освітні портали, сайти, інформаційні портали Міжнародної Академії Освіти та Міжнародного Бюро Освіти, Асоціації педагогічної освіти в Європі; науково-методична та інформаційно-аналітична література провідних вищих навчальних педагогічних закладів Німеччини, Франції, Великої Британії та України;

– матеріали приватного листування з представниками західноєвропейських вищих навчальних закладів, центрів професійного вдосконалення та розвитку педагогів, розвивальних та транскультурних центрів розвитку освіти, центрів інклюзивної освіти, представництв асоціацій дошкільної освіти та соціальної підтримки, у яких здійснюється професійна підготовка дошкільних педагогів; матеріали та дискусії Інтернет-форуму німецьких, французьких, британських освітян дошкільної галузі.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

– *вперше* у вітчизняній педагогічній науці в порівняльно-педагогічному аспекті обґрунтовано теоретико-методологічний концепт, на основі якого комплексно розкрито теоретичні і методичні засади професійної підготовки дошкільних педагогів у європейському освітньому просторі (діалектичний, системно-цілісний, системно-історичний, синергетичний, культурологічний, аксіологічний, парадигмальний, акмеологічний, компаративний, герменевтичний, наративний, параметричний, тезаурусний підходи); проаналізовано освітню політику країн Західної Європи в галузі дошкільної освіти та професійної підготовки дошкільних педагогів, схарактеризовано особливості розвитку та функціонування систем професійної підготовки дошкільних

педагогів у Німеччині, Франції та Великобританії й визначено тенденції їх розвитку (на стратегічному, функціональному, контекстуальному рівнях); з'ясовано сутність понять «дошкільний педагог» (категорія працівників та осіб, які залучені до сфери дошкільної освіти та виховання (догляду) дітей; педагогів, які проходять підвищення кваліфікації чи переатестовуються; осіб (студентів вищих навчальних закладів), які здобувають спеціальність та осіб, які здобувають фах в умовах альтернативних форм освіти); «професійна підготовка дошкільного педагога» (стратегічний комплексний поліфункціональний процес безперервної професійної педагогічної освіти, що передбачає формування професійної компетентності осіб, безпосередньо залучених до сфери дошкільної освіти, які практично здійснюють організацію освітньої діяльності з дітьми від народження до вступу до школи, а також осіб, які здобувають освіту, що надаватиме офіційне право на здійснення такої діяльності в умовах різних типів дошкільних навчальних закладів); проаналізовано стандарти та вимоги до професійної компетентності дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, визначено особливості освітньо-кваліфікаційних вимог й організаційно-педагогічного забезпечення професійної підготовки дошкільного педагога; досліджено вплив євроінтеграційних процесів на модернізацію професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні та окреслено перспективні напрями використання прогресивних ідей західноєвропейського досвіду в українській системі професійної освіти;

– *уточнено* зміст основних дефініцій («підготовка», «фах», «професійна підготовка», «педагог», «вихователь», «вихователь дошкільного навчального закладу», «фахівець», «професіонали», «європейський підхід» у дошкільній освіті, «європейський вимір дошкільної освіти») у контексті їх використання вітчизняною та європейською науковими спільнотами; положення, що зумовлюють функціонування і розвиток системи професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи;

– *подальшого розвитку* набули наукові уявлення про європейські підходи до професійної підготовки дошкільних педагогів та організації дошкільної освіти; уявлення про моделі та мережу закладів професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи; положення про теорію і практику розвитку університетів в умовах європейської та світової інтеграції (децентралізація, автономізація, демократизація, індивідуалізація).

До наукового обігу введено нові маловідомі та невідомі факти, зокрема, офіційні документи ЄС та західноєвропейських країн, присвячені меті, завданням, принципам, стратегії професійної підготовки дошкільних педагогів, навчально-методичні матеріали щодо трициклової (трирівневої) підготовки дошкільних педагогів, оригінальні матеріали досліджень французьких, німецьких та британських науковців, що сприятиме створенню цілісного уявлення про професійну підготовку конкурентоспроможного фахівця дошкільної сфери; розкрито нові персоналії європейських науковців, які досліджують проблеми професійної освіти фахівців дошкільної галузі.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що об'єктивні уявлення про європейські підходи до професійної підготовки дошкільних педагогів та організації дошкільної освіти слугують підґрунтям для подальших

наукових розробок у вітчизняній дошкільній педагогіці; автором розроблено та впроваджено у процес підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів дисципліни: «Інноваційні педагогічні технології», «Сучасні педагогічні технології», «Наукова англійська мова», «Професійне спілкування», які базуються на врахуванні європейських концептуальних засад професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти; розроблено й впроваджено науково-методичні рекомендації щодо модернізації та інноваційного структурування професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у вишах України, що сприятимуть творчому використанню прогресивних ідей та досвіду країн Західної Європи.

Матеріали наукового пошуку можуть бути використані в історико-педагогічних, психолого-педагогічних, порівняльних дослідженнях; при розробці державних стандартів та освітньо-кваліфікаційної характеристики сучасного вихователя дошкільного навчального закладу, сприятимуть оновленню змісту освітніх програм, удосконаленню класифікатора спеціальностей.

Обґрунтовані у дослідженні положення, узагальнення та результати можуть бути використані у вищих навчальних закладах України при викладанні дисциплін «Педагогіка вищої школи», «Порівняльна педагогіка», «Історія дошкільної педагогіки», «Альтернативні технології в дошкільній освіті», «Інноваційні технології навчання», а також при розробці навчальних посібників, планів і програм підготовки викладачів дошкільної педагогіки та психології; підготовці підручників, навчально-методичних посібників для студентів напряму «Дошкільна освіта», спецсеминарів, а також у процесі педагогічної практики.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 01-28/2183 від 11.11.2016 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 279/03 від 07.11.2016 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка №1863 від 07.11.2016 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 2924/01 від 10.11.2016 р.).

У період з 21 по 25 листопада 2011 року та у період з 06.11.2012 р. по 03.12.2012 року в межах програми НАПН (Німецької Академії педагогічних наук) та проекту співробітництва Київського університету Бориса Грінченка (м. Київ, Україна) й Гайдельберзького педагогічного університету (м. Гайдельберг, Німеччина) автор роботи протягом місяця проходила стажування, під час якого вивчала систему професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччині, Франції та Великій Британії; співпрацювала з адміністрацією факультету педагогічної освіти Ліонського університету у Франції (м. Ліон, Франція) та у дистанційному форматі співпрацювала з викладачами Університету Единбурга (Великобританія).

Особистий внесок здобувача: у колективній монографії «Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід» (у співавторстві з Г. Беленькою, Н. Богданець-Білоskalенко, М. Машовець та ін.) автором проаналізовано особливості формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти в контексті інтеграції в європейський освітній простір; у колективній монографії «Дошкільна освіта в Україні: лідерство в професії»

(у співавторстві з Г. Беленькою, Н. Голотою, М. Машовець, О. Половіною та ін.) автором визначено основні концептуальні засади професійної підготовки фахівців дошкільної освіти країн Західної Європи, проаналізовано перспективність урахування їх в українській системі педагогічної освіти вихователів.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати дослідження представлено в доповідях і повідомленнях на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних*: «Наука і освіта у глобалізованому світі: традиції, сьогодення, перспективи» (Умань, 2013), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Ялта, 2013), «Сучасні проблеми освіти і науки» (Будапешт, Угорщина, 2013), «Сучасна наука: тенденції розвитку» (Будапешт, Угорщина, 2013), «Сучасні соціально-гуманітарні дискурси» (Дніпропетровськ, 2014), «Педагогічні та психологічні науки: актуальні питання» (Харків, 2014), «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Педагогіка і психологія сьогодення: теорія та практика» (Одеса, 2015), «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2015), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2015), «Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія» (Братислава – Словаччина – Відень – Будапешт – Угорщина, 2016), «Теоретичні та прикладні дослідження в галузі педагогіки, психології та суспільних наук» (Кельце, Республіка Польща, 2016); «Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія» (Братислава – Відень – Будапешт, 2016); *всеукраїнських*: «Науковий діалог «Схід–Захід» (Кам'янець-Подільський, 2014), «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (Кіровоград, 2014), «Розвиток обдарованості молодшого школяра: діагностика, проектування, психолого-педагогічний супровід» (Київ, 2015), «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів» (Чернігів, 2015), «Інноваційна діяльність педагога в сучасному освітньому просторі різновікового об'єднання дошкільників» (Умань, 2015), «Іншомовна освіта педагога: виклики, проблеми, перспективи» (Київ, 2015).

Матеріали *кандидатської* дисертації «Розвиток дошкільної освіти у США» (зі спеціальності 13.00.08 – дошкільна педагогіка, захищеної у 2011 році в Інституті проблем виховання НАПН України) у тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Результати дослідження опубліковано в 53 публікаціях, із яких: 3 монографії (1 одноосібна, 2 у співавторстві); 32 – наукові статті, які відображають основні наукові результати дослідження (7 статей – у закордонних періодичних фахових виданнях); 17 – публікацій апробаційного характеру; 2 електронних навчальних курси (навчально-методичні праці); 2 праці, які додатково відображають наукові результати дослідження.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (735 найменувань, із них – 323 іноземною мовою (англійською, французькою, німецькою), 18 додатків на 120 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 622 сторінки. Основний зміст викладено на 408 сторінках. Робота містить 22 таблиці, 3 рисунки, 2 схеми.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; вказано на її зв'язок із науковими програмами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; аргументовано концептуальні, методологічні та теоретичні засади, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; особистий внесок автора в роботах, опублікованих у співавторстві; подано відомості про їх апробацію та впровадження, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретико-методологічні засади професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи у дискурсі міждисциплінарного дослідження»* – презентовано методологічні засади дослідження проблеми професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи; здійснено теоретичний аналіз базових понять дослідження; визначено сутність професійної компетентності дошкільних педагогів як пріоритетної мети їхньої професійної підготовки у країнах Західної Європи.

Умотивовано, що проблема забезпечення освіти впродовж життя на сучасному етапі розвитку світового співтовариства залишається актуальною та є пріоритетною на «порядку денному» практично всіх цивілізованих країн, а її реалізації підпорядковано матеріальні, фінансові, кадрові й наукові ресурси розвинутих держав світу. Питанням вивчення прогресивного педагогічного досвіду зарубіжних країн та реалізації концепції професійної та педагогічної освіти присвячено дослідження вітчизняних (Н. Абашкіна, С. Алферов, І. Білецька, А. Вербицький, Б. Вульфсон, Б. Гершунський, О. Глузман, Т. Десятов, І. Зязюн, Г. Ільїн, В. Кремень, М. Кларін, В. Кудін, А. Лігоцький, Л. Лук'янова, М. Махмутов, Н. Ничкало, В. Олійник, В. Онушкін, П. Новіков, Л. Пуховська, С. Сисоева, С. Шандрук, В. Шинкарук та ін.) та зарубіжних учених (А. Грін (A. Green), Дж. Делор (J. Delors), П. Дракер (P. Drucker), Е. Морін (E. Morin), Ж. Рінленд (G. Rinland), В. Хеддед (W. Haddad), С. Міллер (S. Miller) та ін.). Обґрунтовано положення, що позитивний досвід професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи є стратегічним ресурсом для вітчизняної системи теорії і практики вищої педагогічної освіти, оскільки сприяє ефективному вдосконаленню професійної підготовки в умовах євроінтеграції, а також потребує вивчення, врахування, об'єктивного аналізу, адаптації та впровадження у вітчизняну систему професійної підготовки фахівців дошкільної галузі; потребує з'ясування перспективних напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти відповідно до європейських стандартів педагогічної освіти і збереження найкращих надбань національної системи вищої освіти, її особливостей та специфіки. Умотивовано, що окремий науковий інтерес становить професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, а саме Німеччині, Франції та Великій Британії, які, за висновком Організації економічного співробітництва та розвитку, є лідерами в галузі вищої педагогічної освіти. Вивчення досвіду цих країн зумовлено їх статусом провідних і високорозвинених країн світу із загальноновизнаними традиціями і високоякісними показниками в галузі педагогічної освіти; наявністю перспективних здобутків у педагогічній науці та якісною роботою висококваліфікованого кадрового потенціалу, що забезпечується належною базовою професійною педагогічною підготовкою, зокрема у закладах післядипломної освіти.

Вивчення досвіду Німеччини, Франції та Великої Британії забезпечує розгляд взаємовпливів та взаємозалежностей національних і європейських процесів у вищій освіті; є важливим орієнтиром для коригування національної державної стратегії розвитку педагогічної освіти та освітньої політики з метою реалізації концепції «освіти впродовж життя» в системі професійної підготовки дошкільних педагогів.

Порівняльно-аналітичне дослідження професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи ґрунтується на комплексі взаємопов'язаних підходів, що було передбачено методикою та програмою здійснення дослідження, а саме: діалектичному, системно-цілісному, системно-історичному, синергетичному, культурологічному, аксіологічному, парадигмальному, акмеологічному, компаративному, герменевтичному, параметричному, наративному, тезаурусному підходах, принципах системності, єдності смислів і цілей педагогічної діяльності, тотожності векторів часткового і загального, поліфундаментальності, неперервності освіти. Окреслена сукупність засадничих ідей загальної і конкретної методології зумовила застосування поняттєвого апарату, який відтворює європейську термінологію і водночас враховує особливості категоріального апарату вітчизняної педагогічної науки. Наголошено, що в кожній із обраних для порівняльного дослідження країн Західної Європи (Німеччині, Франції, Великій Британії) та Україні одне і те саме поняття може мати різні визначення та контекстуальні значення. Науковий тезаурус дослідження відповідно згруповано у такі групи понять: перша група понять забезпечує розкриття теоретичних засад дослідження професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи – «підготовка», «професійна підготовка», «педагогічна підготовка», «професійна педагогічна підготовка», «підготовка дошкільних педагогів», що становлять підгрупу ключових понять; та «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність педагога», «формування професійної компетентності дошкільних педагогів», «кваліфікація», «освіта», «освітня політика», «розвиток», «тенденція», «стратегія», що складають підгрупу базових категорій дослідження.

Друга група понять відображає структуру та особливості функціонування освітніх систем професійної підготовки країн Західної Європи – «система педагогічної освіти», «система професійної підготовки дошкільних педагогів», «формальна освіта», «неформальна освіта», «інформальна освіта», «інституція», «освітні інституції».

Третю групу термінологічних понять становлять визначення, що відображають структуру та зміст професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи – «зміст освіти», «зміст педагогічної освіти», «зміст освіти дошкільних педагогів», «навчальний план», «навчальна програма», «безперервна педагогічна освіта», «післядипломна освіта дошкільних педагогів», «професійний розвиток дошкільних педагогів», «професійна кар'єра дошкільних педагогів», «освіта та навчання впродовж життя», «підвищення кваліфікації» та «перекваліфікація дошкільних педагогів».

Здійснений аналіз науково-педагогічної періодики довідкових та офіційних документів уможливив та надав правомірності вживанню словосполучення «дошкільний педагог» (*preschool teacher*) для позначення різних категорій працівників та осіб, які залучені до сфери дошкільної освіти та виховання (догляду)

дітей; педагогів, які проходять підвищення кваліфікації чи переатестовуються; осіб, які здобувають спеціальність (студентів вищих навчальних закладів), та осіб, які здобувають фах в умовах альтернативних форм освіти. Будучи збірним за своєю суттю, термін «*preschool teacher*» найбільш точно відбиває зміст та специфіку, що притаманні термінології західноєвропейських країн. Відтак, уважаємо обґрунтованим його використання у дослідженні як тотожного загальнонавчаним в українському освітньому просторі термінословосполученням: «вихователь», «вихователь дошкільного навчального закладу», «вихователь дітей дошкільного віку», «фахівці дошкільної освіти», «педагогічні кадри дошкільної освіти», «педагоги дошкільної освіти» тощо.

На основі аналізу вітчизняних та європейських досліджень запропоновано визначення поняття «професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи», автентичне англomовному словосполученню «*preschool teacher professional education*», яке розуміємо як стратегічний комплексний поліфункціональний процес безперервної професійної педагогічної освіти, що передбачає формування професійної компетентності осіб, безпосередньо залучених до сфери дошкільної освіти, які практично здійснюють організацію освітньої діяльності з дітьми від народження до вступу до школи, а також осіб, які здобувають освіту, що надаватиме офіційне право на здійснення такої діяльності в умовах різних типів дошкільних навчальних закладів.

Контекстуальний аналіз ключових понять дослідження засвідчив, що в наукових пошуках як вітчизняних, так і європейських дослідників увагу акцентовано на понятті «професійна компетентність дошкільного педагога» (*preschool teacher professional competence*), яке трактується як багатовимірний динамічний феномен, що включає професійні знання, вміння, навички, готовність до діяльності осіб, безпосередньо залучених до сфери дошкільної освіти, організації освітньої діяльності з дітьми від народження до вступу до школи, та осіб, які здобувають освіту, що надаватиме офіційне право на здійснення такої діяльності в умовах різних типів дошкільних навчальних закладів, а також цілу низку професійно важливих особистісних якостей: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, чуйність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку, самореалізації, саморефлексії та самоосвіти впродовж життя.

У другому розділі – «**Концептуальні засади професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи**» – розкрито концептуальні засади та наукові підходи до професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи; визначено особливості «європейського підходу» в дошкільній освіті та висвітлено вплив його практичної імплементації на засадничі положення та тенденції розвитку професійної підготовки дошкільних педагогів; визначено особливості розробки стандартів, професійних профілів та профілів (дескрипторів) професійної компетентності дошкільних педагогів у країнах Західної Європи.

Констатовано, що професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи реалізується у межах системи педагогічної освіти, функціонування якої регулюється освітньою політикою кожної держави, що представлене

комплексом офіційних державних директив, положень, законів, рекомендацій тощо. Стратегічний розвиток професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччині, Франції та Великої Британії реалізується відповідно до положень європейської освітньої політики у сфері педагогічної освіти, зокрема дошкільної.

У ході дослідження встановлено, що на сучасному етапі розвитку європейського суспільства все більшої актуальності набуває питання забезпечення якісної безперервної освіти, починаючи з найпершої її ланки – дошкільної, у зв'язку з чим питанню реалізації стратегії «щасливого дошкільного дитинства» у всіх країнах-членах Європейського Союзу приділяється особлива увага. Особливістю загальнодержавної концепції професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи є упровадження «європейського підходу» в дошкільній освіті, провідними цілями якого є реалізація «рівного доступу» всіх дітей до дошкільної освіти; забезпечення якості освітніх послуг у сфері дошкільної освіти; сприяння уніфікації та узгодженості у функціонуванні системи дошкільної освіти у різних європейських країнах. Пріоритетною цінністю у «європейському підході» до дошкільної освіти є сприйняття «дитини в цілому», з притаманними їй тілом, розумом, емоціями, творчістю та соціальною ідентичністю, забезпечення підтримки, врахування потреб сім'ї, особливостей соціальної інтеграції дітей та демократичної практики співпраці з різними представниками суспільства.

Встановлено, що в ЄС та країнах Західної Європи проводиться пропаганда та законотворча діяльність щодо ефективності функціонування системи дошкільної освіти, покращення якості послуг у дошкільній галузі, її доступності, забезпечення прав дітей та створення цілісного підходу до охорони дитинства в цілому, що реалізується через регулювання нормативно-правового забезпечення професійної підготовки дошкільних педагогів («Освіта дорослих в умовах мінливого світу», висновки Всесвітньої конференції ЮНЕСКО в м. Монреаль (1960 р.); «Білий документ з розвитку, конкурентоспроможності та зайнятості: виклики та подальші кроки у ХХІ столітті» (1992 р.), «Білий документ “Освіта і підготовка кадрів: викладання і навчання для вивчення економіки”» (1995 р.); резолюція ЄК «Вдосконалення якості педагогічної освіти» від Комюніке Європейської комісії (2007 р.); Курікулум педагогічної освіти в країнах ЄС (2010 р.) та ін.).

З'ясовано, що освітня політика ЄС та Ради Європи у сфері професійної підготовки дошкільних педагогів здійснюється у країнах Західної Європи у п'яти напрямках: ціннісно-орієнтаційному, інституційному, системно-структурному, технологічно-концептуальному, стратегічному.

Концептуальні засади сучасної професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи зумовлюються комплексною метою педагогічної освіти – підготовкою висококваліфікованого компетентного педагога, здатного реагувати на швидкозмінні вимоги суспільства, діяти гнучко та якісно розв'язувати педагогічні задачі, що виникають у професійній діяльності, забезпечувати якісну освіту дітей дошкільного віку, сприяти збереженню їхнього психофізичного і духовного здоров'я та здійснювати їхніх усебічний гармонійний розвиток. Багатовекторність підходів до професійної підготовки дошкільних педагогів зумовлює існування їх широкого спектру, серед яких найбільш пріоритетними визначаємо такі:

гуманістичний; культурологічний; компетентнісний, у контексті якого реалізуються технологічний, інформаційно-комунікативний та інформаційно-комунікаційний, практико- та дослідницько-зорієнтовані підходи, модульна концепція, пов'язана з інтегрованим підходом. Серед інноваційних підходів виокремлено такі: концепцію професійного навчання, засновану на суспільній взаємодії, у контексті якої реалізуються діалогічний підхід, базований на концепції «обміну знаннями» та культурологічному підході; коуч-підхід; флеш-підхід (підхід «один постріл»); ГРІФІК-підхід (реалізація концепції інклюзивної освіти).

Важливим засобом втілення загальноєвропейської освітньої політики у сфері професійної педагогічної освіти є Європейська кваліфікаційна рамка, яка визначає стандарти професійної підготовки як педагогів загалом, так і дошкільних педагогів зокрема. Професійні стандарти педагогічної освіти в країнах Західної Європи забезпечують якість професійного навчання, практики та обов'язки педагогів; сприяють поліпшенню якості навчання (організації педагогом освітнього процесу) і позитивно впливають на суспільне становище професії в цілому. Ключові елементи якості організації навчального процесу презентовано в Національних стандартах педагогічної освіти Німеччини та Великобританії; у Франції визначено знання, вміння та обов'язки педагога на кожному етапі професійного зростання: етапі здобуття базової професійної освіти, післядипломному, професійному, етапі професійної діяльності. Розробка стандартів професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи узгоджується з практичною професійною діяльністю педагогів в освітніх закладах та теоретико-практичною підготовкою майбутніх фахівців у виші, з відділами професійної акредитації та реєстраційними органами, роботодавцями і професійними об'єднаннями.

Показано, що особливості функціонування системи професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи полягають у забезпеченні базової підготовки працівників дошкільної галузі, сприянні професійному та кар'єрному розвитку, підвищенні соціального статусу професії. Окрім того, освіта працівників дошкільної галузі перебуває у процесі постійного вдосконалення, що пояснюється інтенсивними трансформаціями у системі вищої освіти країн Західної Європи. З'ясовано, що зміни відбуваються в чотирьох основних напрямках: уніфікація професійної підготовки до трициклового періоду здобуття вищої освіти (бакалавр – магістр – доктор); забезпечення якості вищої освіти через запровадження стандартів, узгоджених із Європейською кваліфікаційною рамкою; взаємовизнання кваліфікацій та періодів навчання, які пропонуються різними вищими навчальними закладами країн Західної Європи; професіоналізація, яка полягає у створенні сприятливих умов для професійного вдосконалення та кар'єрного зростання дошкільних педагогів у системі післядипломної освіти у контексті як формальної, так і неформальної професійної підготовки.

У третьому розділі – *«Становлення професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи та тенденції її розвитку»* – проаналізовано особливості становлення, висвітлено історичний процес та визначено ключові періоди розвитку та функціонування системи професійної педагогічної підготовки у Німеччині, Франції та Великої Британії; схарактеризовано професійні профілі та профілі професійної компетентності, кваліфікаційні вимоги, окреслено як

національні специфічні, так і загальні спільні тенденції розвитку професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи.

Історіографічний аналіз становлення систем професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччині, Франції, Великій Британії дозволив дійти висновку, що їх розвиток та функціонування чітко регламентується та пов'язаний із розвитком системи суспільного дошкільного виховання, що зумовлює формування національних традицій здійснення професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти.

Встановлено, що особливість сучасної системи дошкільної освіти Німеччини полягає у поступальному її розвитку, що пов'язаний із динамічними економічними, політичними, соціальними, ідеологічними та психолого-педагогічними переорієнтаціями та переосмисленнями. Для практичної діяльності дошкільних навчальних закладів характерною є реалізація ситуативно зорієнтованої концепції, що актуалізує практико-зорієнтовану концепцію професійної підготовки дошкільних педагогів. Розгалуженість мережі дошкільних навчальних закладів, різноманітність закладів різних типів і форм власності зумовлюють широкий спектр напрямів професійної підготовки дошкільних педагогів, їх профілі. Реалізація «європейського підходу» в дошкільній освіті впливає на перманентний процес розробки, аналізу та вдосконалення стандартів професійної підготовки дошкільних педагогів і вимог до їхньої кваліфікації.

Дослідження структурних аспектів сучасної системи професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччині засвідчило, що вона характеризується децентралізованим характером, регламентується висновками конференції Міністерства культури (2000 р.) та Рамковими угодами (2000, 2002 рр.), Конституцією, Типовим законом «Про вищу освіту» і Законом «Про сприяння освіті». Питаннями планування вищої педагогічної освіти займається Комісія з питань планування освіти, а також Федеральне Міністерство освіти і науки, Рада ректорів, Наукова Рада та інші федеральні органи. Позитивним зрушенням у розвитку німецької системи професійної підготовки дошкільних педагогів стала стандартизація, закріплена документом Спільної комісії педагогічної освіти «Стандарти для підготовки вчителів: педагогічна галузь» (2004 р.), яка забезпечила уніфікованість професійної компетентності дошкільних педагогів, незважаючи на адміністративну різноманітність федеральних земель Німеччини. На сучасному етапі функціонування системи професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччині вирізняється тенденціями інтеграції в європейський освітній простір.

Для французької системи дошкільної освіти характерним є поетапне становлення: спочатку з'явився благодійний сектор суспільного фінансування дошкільної освіти (із середини XVIII ст.), основною метою якого було піклування та догляд за дітьми з неблагополучних сімей (у школах в'язання) та дітей-сиріт (у притулках). Метою дошкільної освіти, яка сформувалася в середині XVIII ст., було спочатку релігійне виховання, а згодом (зі зміною концепції на аскетичну) у Франції з'явилися перші «материнські школи», які зберігають свою назву й дотепер. Приватний сектор дошкільної освіти розвивався на початку XIX ст. задля забезпечення всебічного інтелектуального розвитку дітей із багатих сімей.

З'ясовано, що в основу професійної підготовки дошкільних педагогів у Франції закладено загальні організаційні та функціональні особливості вищої освіти, а система професійної підготовки дошкільних педагогів порівняно недавно набула уніфікованого характеру. На сучасному етапі розвитку французька система професійної підготовки дошкільних педагогів вирізняється централізованістю загальної педагогічної освіти, яка характерна для загальнодержавного, регіонального та локального рівнів. Державне регулювання у сфері професійної підготовки дошкільних педагогів закріплене на національному рівні: навчальні програми і зміст розробляються Міністерством освіти; оскільки Франція ділиться на 30 освітніх академій, кожен регіон управляється представником міністра (Recteur d'Académie). Встановлено, що однією із специфічних особливостей французької системи професійної підготовки (на відміну від Німеччини) є престиж Вищих шкіл із підготовки професіоналів освіти (прирівнюються до університетів, але не класичних), яким властивий дослідницько-зорієнтований із проведенням фундаментальних досліджень спосіб організації освітнього процесу. Прикладом такої Вищої школи є Національний центр наукових досліджень (Centre National de la Recherche Scientifique). З'ясовано, що у 2013 р., через 23 роки після заснування, інститути університетського типу з підготовки педагогів (IUFMs) були скасовані і замінені новими установами, що отримали назву «Вищі школи з підготовки професіоналів освіти» (ESPE – Écoles supérieures du Professorat et de l'Éducation). Означене досить суттєво відрізняє професійну підготовку в країні від інших європейських практик професійної освіти, що формує специфічний вимір французької системи вищої освіти.

З'ясовано, що сучасна система дошкільної освіти у Великій Британії вирізняється такими особливостями: діти дошкільного віку залучаються до відвідування дошкільних навчальних закладів понад 100 років, що має позитивний вплив на мікроекономічну ситуацію на місцевому рівні. Система дошкільної освіти характеризується різноманітністю і відсутністю координації з боку державних органів управління (форми здобуття дошкільної освіти пропонуються як державними, приватними, так і благодійними громадськими представництвами дошкільної освіти). Мережа дошкільних закладів, які різняться за типом організації, формою власності, підпорядкуванням та спрямуванням діяльності, покликана розв'язувати кардинально різні завдання: одні вбачають функцію дошкільної установи у створенні якомога комфортніших, природовідповідних умов розвитку дитини в дошкільні роки у традиціях Р. Оунена та М. Макмілана (так звану підготовку до життєдіяльності в соціумі); інші – спрямовують зусилля на підготовку дитини до школи, академічно спрямовану освіту. У Великій Британії донині зберігається давня традиція найму приватних гувернерів-педагогів для дітей віком від народження до трьох років тощо.

Узагальнення, структурний аналіз та систематизація фактичного матеріалу доводять, що розвиток системи професійної підготовки працівників сфери дошкільної освіти, догляду та виховання (early childhood education and care (ECEC)) у Великій Британії (на прикладі Англії) бере свій початок з середини 1990-х років. Становлення системи професійної підготовки дошкільних педагогів у Великій Британії відбувалося в кардинально протилежному напрямі розвитку, аніж це було в

інших країнах Західної Європи (Німеччині та Франції), коли здебільшого система розвивається від централізованого управління освітою до децентралізованого. Натомість у Великій Британії відбувалися зміни в напрямку від повної управлінської автономії до суворої регламентації, контролю та моніторингу з боку державних органів; на сучасному етапі автономія зберігається лише у джерелах фінансування. Аналіз нормативно-правового забезпечення та історичних фактів дозволив виокремити такі важливі для становлення професійної підготовки дошкільних педагогів події: освітні реформи (кінець 90-х – початок 2000-х рр.) ініціювали запровадження кількох кваліфікацій випускників за спеціальностями, пов'язаними із сектором дошкільної освіти, а саме: запровадження обов'язкової Бакалаврської освіти дошкільних педагогів (Early Childhood Studies Bachelor Degrees) та Національної професійної кваліфікації в Об'єднаному центрі лідерства (NPQICL) для підтримки керівників дитячих центрів. З 2005 року через розробку та впровадження Інтегрованої кваліфікаційної рамки було чітко визначено умови і способи здобуття освіти та працевлаштування дошкільних педагогів, конкретизовано «загальне ядро професійної компетентності педагогів для забезпечення якості освітніх послуг у дошкільній освіті».

Результати системно-історичного, ретроспективного, інтервального та хронологічного аналізу, методів систематизації та періодизації уможливили виокремлення таких ключових періодів розвитку сучасної системи професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи:

– у Німеччині: *I-й період (з 1990 р. до 2000–2002 рр.)* – період інтеграції системи підготовки вихователів на демократичних засадах, коли різні за освітньою стратегією системи професійної підготовки, які здійснювали підготовку педагогічних кадрів для дошкільної галузі, переорієнтовувалися на одну спільну; *II-й період (з 2000–2004 рр. до 2010 р.)* – запровадження Рамкових угод, відповідно до яких пріоритетною метою професійної підготовки дошкільних педагогів стало формування висококваліфікованого компетентного фахівця з навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку, здатного працювати з дітьми в державних і приватних установах; створення «парасольки» для професійної педагогічної освіти, що передбачало запровадження стандартів; *III-й період (з 2010 р. і дотепер)* – на законодавчому рівні відбулася переорієнтація на «професіоналізацію», що передбачає конкретизацію професійних компетентностей на загальнодержавному рівні та рівні федеральних земель, а також спрямування професійної підготовки на безперервне професійне навчання, відповідно до положень Болонського процесу та новітніх загальноєвропейських документів («Болонський процес 2020 – Простір європейської вищої освіти у новому десятиріччі» (2009 р.), «Декларація про європейський простір вищої освіти» (2010 р.), «Курікулум педагогічної освіти в країнах ЄС» (2010 р.));

– у Франції: *I-й період – до реформ 1991–1992 рр.* – ліквідація державних Нормальних шкіл з підготовки вчителів початкової школи (ENI), регіональних педагогічних центрів (CPR), які готували викладачів для середньої школи, Нормальних шкіл з підготовки педагогів професійного навчання (ENNA), центрів із підготовки педагогів технічного навчання (CFPT) та переорієнтація педагогічної освіти на університетську; *II-й період – після реформ (1991–1992 рр. – 2010–*

2011 рр.) – інтеграція систем професійної підготовки дошкільних педагогів та педагогічних кадрів початкової школи, узгодження профілів, напрямів, спеціальностей, програм, планів, вимог до кваліфікації тощо; *III-й період (2011–2013 рр. і дотепер)* – реалізація програми «Нова програма шкільної реформи» та створення Вищих шкіл із підготовки професіоналів освіти;

– у Великій Британії: *I-й період – (1990–2000 рр.)* – уведення Інтегрованої кваліфікаційної рамки (Integrated Qualifications Framework – IQF), метою якої стало створення структури еквівалентності кваліфікацій усіх професій, які пов’язані з системою дошкільної освіти; *II-й період – (2000 і до тепер)* – уведення Статусу професіонала з дошкільної освіти (Early Years Professional Status (EYPS)).

Умотивовано, що розвиток професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи зумовив формування таких професійних профілів, традиційних для європейської практики професійної підготовки дошкільних педагогів: *професіонали з раннього дитинства та дошкільної освіти* – дипломовані фахівці, які працюють у системі дошкільної освіти, що охоплює дітей віком від народження до вступу до школи; *педагоги з раннього виховання та розвитку дітей* – фахівці (можуть не мати кваліфікації, але мають сертифікати, які надають право працювати з дітьми відповідного віку у відповідних інституціях дошкільної освіти), які здобувають освіту, зорієнтовану на роботу з дітьми до трьох років; *професіонали з передшкільної освіти* – кваліфіковані фахівці, які мають педагогічну освіту (здобуту у професійних коледжах та школах), пов’язану з початковою освітою дітей безпосередньо перед обов’язковим навчанням у школі та працюють із дітьми від трьох до п’яти або шести років; *дошкільні педагоги та педагоги початкової школи* – фахівці, кваліфіковані на рівні вищої освіти (інститути, коледжі, колегіуми), яких готують до здійснення освітнього процесу в різних інституціях дошкільної освіти та початкової шкільної освіти; *педагоги по догляду за здоров’ям дітей дошкільного віку та спеціальні педагоги* (у Франції та Німеччині) – фахівці, які працюють з дітьми до трьох років і мають кваліфікацію медичної сестри (наприклад, дитяча медсестра / медсестра), терапевта або спеціаліста соціальної допомоги та забезпечення для роботи з людьми різного віку; *педагоги сімейного типу; соціальні педагоги* – фахівці, які переважно здобули вищу освіту і мають право працювати не тільки з дітьми дошкільного віку, а й із дітьми шкільного та старшого шкільного віку, подекуди – з дорослими; *помічники або асистенти*: практиканти і стажисти, які допомагають у роботі педагога-практика, який має досвід роботи.

Результати аналізу засвідчили, що у країнах Європи профілі професійних компетентностей поділено на чотири групи: профілі професійних компетентностей, які функціонують на національному та регіональному рівнях (Німеччина, Франція, Велика Британія – Англія та Уельс); профілі професійних компетентностей дошкільних педагогів, які функціонують без сформульованих офіційних профілів щодо базової освіти таких педагогів (Румунія, Фінляндія); профілі педагогічної освіти дошкільних педагогів, які сформульовано на національному і регіональному рівнях, але відсутні профілі професійної діяльності (вимоги до компетентності) (Данія, Бельгія, Швейцарія); профілі професійної діяльності, які не сформульовано ні на національному, ні на регіональному рівнях; відсутні також профілі базової педагогічної освіти (Італія).

З'ясовано, що профілі професійної підготовки дошкільних педагогів Німеччини, Франції та Великої Британії зберігають свою автентичність та самобутність, відбиваючи національні традиції, особливості професійної підготовки педагогічних кадрів для дошкільної освіти; водночас профілі достатньо інтегровані у загальноєвропейський освітній простір, відповідають сучасним вимогам підготовки педагогічних кадрів у Європі та узгоджені із Європейською кваліфікаційною рамкою, що відбивається на кваліфікаційних вимогах до дошкільних педагогів.

Виявлено, що категорія освітньо-кваліфікаційних вимог у професійній підготовці дошкільних педагогів у країнах Західної Європи – одна із ключових у забезпеченні якості педагогічної освіти; є способом, через який трансформується загальноєвропейська концепція формування професійних компетентностей, та засобом кореляції національних професійних стандартів із Європейською кваліфікаційною рамкою. Встановлено, що кваліфікаційні вимоги до професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи реалізуються в межах базової, післядипломної формальної та неформальної форм освіти. Огляд кваліфікаційних вимог до дошкільних педагогів у країнах Західної Європи доводить різноманітність їх типів та особливостей формування і розробки. Основними кваліфікаційними вимогами професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи є її здійснення переважно у три етапи – перший здобуття рівня бакалавра, другий – магістра, третій етап – рівень доктора (здобувається лише тими випускниками вишів, які закінчили науково зорієнтовану магістратуру та обрали наукову кар'єру). Водночас існує сутнісна різниця не лише між рівнями педагогічної освіти (академічної) та професійної підготовки (заснованої на попередньому практичному досвіді), необхідними для роботи з дітьми дошкільного віку, але і в професійних профілях дошкільних педагогів: у *Великій Британії* – педагог по догляду за дітьми раннього дошкільного віку (доглядальниця), кваліфікований (або сертифікований) дошкільний педагог, педагог дошкільної освіти, медсестра по догляду за дитиною); у *Німеччині* – педагог передшкільної освіти, педагог з освіти дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, соціальний педагог, педагог соціальної освіти; у *Франції* – дошкільний педагог, медсестра по догляду за дитиною та ін.

Виокремлено такі спільні тенденції розвитку професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи:

на стратегічному рівні – концептуалізація професійної підготовки у напрямі професіоналізації – формування професійної компетентності дошкільних педагогів; визначення пріоритетності якісної багатофункціональної педагогічної освіти та безперервної професійної підготовки, яка здатна реагувати на динамічні зміни в розвитку європейського суспільства та його вимоги; створення гнучких умов для здійснення професійної підготовки дошкільних педагогів;

на функціональному рівні – збільшення терміну освіти дошкільних педагогів, відповідно до якого пріоритетність визнається за магістерським освітнім рівнем; постійний розвиток та трансформації мережі освітніх закладів професійної підготовки дошкільних педагогів з метою отримання останніми освіти університетського рівня; створення гнучких механізмів професійної підготовки

дошкільного педагога; реалізація «навчання впродовж життя» шляхом розробки та реалізації маршрутів професійного і кар'єрного зростання;

на контекстуальному рівні – розширення змісту програм професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, залежно від освітньої політики кожної з обраних для аналізу країн та загальнодержавних положень щодо контенту та змісту професійної підготовки; зміщення акцентів у напрямку практико-зорієнтованої підготовки; розробка механізмів трансформації змісту для забезпечення мобільності та наступності у здобутті професій дошкільної та початкової ланок.

У четвертому розділі – «Моделі та організаційні особливості професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи» – проаналізовано моделі і мережу закладів та організаційно-педагогічне забезпечення (зміст, форми, методи та засоби) професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи.

Виявлено, що на сучасному етапі у країнах Західної Європи склалося кілька моделей професійної підготовки дошкільних педагогів: послідовна, паралельна та змішана (спеціальна, альтернативна, диференційована).

Професійна підготовка дошкільного педагога у Німеччині відбувається за послідовною моделлю і розподілена на дві фази: перша фаза (Academic study) – академічна, або умовно теоретична – завершується складанням першого державного іспиту; друга – професійна практика, або фаза практичної підготовки (Vorbereitungsdienst), яку також позначають терміном «Референдіат» (Referendariat) або «Семінаріат» (Seminarzeit), яка передбачає так зване стажування. Обидві фази тісно пов'язані між собою, контролюються та узгоджуються з правилами та вимогами до професійної педагогічної освіти, які видаються Міністерством освіти кожної федеративної землі. Перший етап навчання, що триває не менше 32 тижнів із канікулярним періодом у 12 тижнів, змістом якого є опанування дисциплін загальної педагогіки, методик та психології, здійснюється в університеті і завершується «Першим державним іспитом» (The first Staatsprüfung або Erstes Staatsexamen). Другий етап передбачає педагогічну професійну підготовку майбутніх дошкільних педагогів в освітніх закладах, де вони поступово навчаються організовувати освітній процес у групі за вказівкою досвідченого і кваліфікованого педагога, що триває не менше 18 місяців і завершується «Другим державним іспитом» (The second Staatsprüfung або Zweites Staatsexamen). Після завершення першого чи другого циклу професійної підготовки майбутнім працівникам дошкільних навчальних закладів видають різні за структурою документи з відповідними кваліфікаціями (працівник дошкільного навчального закладу, працівник дошкільного виховання, педагог спеціальної освіти та соціальної роботи, спеціаліст дошкільного виховання, соціальний педагог тощо).

У Франції із прийняттям у 1991–1992 рр. нової системи дошкільної та початкової освіти модель професійної підготовки дошкільних педагогів та вчителів початкової ланки освіти набула інтегрованого характеру і на сучасному етапі вона здійснюється в університетах педагогічного профілю із тривалістю навчання в цілому п'ять років, упродовж яких майбутні дошкільні педагоги здобувають освіту за принципом чергування теорії і практики. Таке чергування передбачає формування

готовності у майбутніх випускників до професійної мобільності та гнучкості в межах кар'єрного зростання (майбутній дошкільний педагог (студент), отримавши практичний досвід у дошкільному закладі під час педагогічної практики, в процесі навчання в університеті може за бажанням переорієнтуватися на здобуття професії вчителя початкової школи і навпаки – майбутні вчителі початкових шкіл можуть переорієнтуватися на дошкільних педагогів).

Професійна підготовка дошкільних педагогів у Великій Британії, зберігаючи свої національні традиції, в цілому реалізується за одним із двох способів: 1) послідовна та паралельна моделі професійної підготовки дошкільних педагогів, за яких спочатку отримують «Статус професіонала з дошкільної освіти» (EYTS), закінчивши перед цим курси професійної підготовки дошкільних педагогів (*early years initial teacher training (EYITT) course*) у старшій школі за одним із професійних маршрутів: випускник по роботі з дітьми передшкільного віку (*graduate entry*); професійна підготовка працевлаштованих випускників (*graduate employment-based*); повна вища педагогічна освіта (*undergraduate entry*); професійний саморозвиток (*assessment only*); 2) альтернативна модель здобуття педагогічної освіти, за якою, працюючи в системі дошкільної освіти помічником або асистентом, подають заявку на отримання «Сертифіката про повну вищу освіту» (PGCE), здобувають школо-центровану базову педагогічну освіту (SCITT) або у школі прямої підготовки (School Direct) та згодом отримують повну професійну підготовку, яка здійснюється через Службу післядипломної підготовки вчителів – UCAS Teacher Training (*the UCAS application service for postgraduate teacher training*).

З'ясовано, що функціонування моделей професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи забезпечується мережею *закладів професійної підготовки* з домінуванням університетів, адміністративною одиницею яких є коледж або інститут, що відповідає за підготовку спеціалістів конкретної галузі. Основними функціями закладів професійної підготовки дошкільних педагогів є: здійснення наукових досліджень (викладацька, наукова, філософська, творча, критична діяльність коледжів та університетів), навчання студентів (загальнонаукова освіта студентів та їхня підготовка до професійної діяльності) й обслуговування суспільства (задоволення потреб усього штату в поширенні освіти серед населення).

Виявлено, що зміст навчальної діяльності в університетах Франції, Німеччини та Великої Британії зумовлений такими чинниками: метою професійної підготовки дошкільних педагогів (формування професійної педагогічної компетентності), професійними профілями (спеціалізацією) та конкретними завданнями (профілями професійної компетентності), змістом і функціями майбутньої професійної діяльності, типом (вища професійна школа, інститут, університет, коледж) та формою власності навчального закладу (державний, приватний, муніципальний), у якому навчається та працюватиме дошкільний педагог (заклади дошкільної освіти для дітей раннього дошкільного віку, типові дошкільні навчальні заклади), рівнем кваліфікаційної ступеневої підготовки (бакалавр, магістр, доктор), автономізацією університетів, професійним рівнем викладацького й керівного складу навчальних закладів. Ці чинники впливають на визначення змісту навчальної діяльності з дотриманням принципів підготовки

дошкільних педагогів. Аналіз навчальної документації (34 освітні програми, 22 навчальні плани, 62 програми навчальних дисциплін), у якій зумовлюється тривалість навчання, курси вивчення, зміст теоретичних питань, кількість кредитів, вимоги до знань студентів, види запланованих робіт, форми контролю та критерії оцінювання знань професійної підготовки, засвідчив, що навчання майбутніх дошкільних педагогів охоплює широке коло питань теоретичного і практичного спрямування. Освітні програми бакалаврського рівня розраховані на 3–3,5 роки навчання (180 і 210 кредитів ECTS), програми магістерського і докторського рівнів охоплюють від 210 до 320 кредитів. Спільним для них є поділ на змістові блоки (фундаментальний, практичний, спеціалізований) із визначенням їхньої цільової спрямованості. При цьому забезпечується вивчення комплексу питань із історії освіти, педагогіки, психології, основ організації освітнього процесу, освітньої політики, соціальної педагогіки, дошкільної освіти, дисциплін із різних методик навчання дітей дошкільного віку, а також організації та управління дошкільними навчальними закладами, менеджменту; на окрему увагу заслуговують дисципліни, спрямовані на інтеркультурну комунікацію та соціальне партнерство у різних його проявах – інтеркультурну та інтеррелігійну освіту, розвиток дітей з особливими потребами, а також програми, які передбачають дисципліни, спрямовані на безперервний професійний розвиток та орієнтацію майбутніх випускників на освіту впродовж життя, оскільки вони служать додатковим чинником професійної мотивації.

З'ясовано, що пріоритетними у змісті професійної підготовки дошкільних педагогів в університетах країн Західної Європи є дисципліни, спрямовані на підготовку дошкільних педагогів до здійснення наукових досліджень, проведення якісної об'єктивної діагностики розвитку дітей дошкільного віку, здійснення педагогічного супроводу дітей з особливими потребами та дітей різних соціальних груп, забезпечення комфортної соціалізації дітей, а також дисципліни, які навчають педагогів способам співпраці та взаємодії з родинами, різними громадськими та соціальними інституціями, а також способів самоорганізації професійної діяльності, сформованій стійкій мотивації до постійного професійного розвитку та вдосконалення, самоосвітньої діяльності впродовж життя.

Визначено, що в кожному модульному курсі бакалаврської, магістерської чи докторської освіти активно практикуються такі *форми навчання*, як: лекції, семінари, практикуми та практичні заняття, семінари-практикуми, тренінги, семінари-тренінги, участь студентів у конференціях, дослідницьких та наукових проектах, міні-викладання; написання та виконання самостійних робіт, курсових, рефератів, підготовка наукових доповідей, проведення студентами спід-тренінгів, міні-конференцій, наукових студентських конференцій, організація та проведення майстер-класів з окремих дисциплін (методики зображувальної діяльності, музики, фізичного виховання, математики тощо).

Аналіз організації навчальної діяльності у західноєвропейських закладах професійної підготовки дошкільних педагогів дозволяє констатувати пріоритет інтерактивних *методів* співпраці зі студентами, спрямованих на засвоєння та якісне оволодіння дисциплінами фахової підготовки; серед них: демонстрація, інтерактивна презентація (усна чи в різних формах цифрової демонстрації),

інтерактивна взаємодія, роз'яснення, індивідуальні та групові тренінги, комунікативні вправи, робота в групах, міні-викладання, метод педагогічної рефлексії, інтерактивні рольові та ділові ігри, аналіз теоретичних доповідей та практичних занять, навчання в комунікативному інтерактивному стилі, створення педагогічних ситуацій для розв'язання. Серед *засобів* пріоритетними є ІКТ – комп'ютери, мультимедійні дошки, електронні дистанційні курси; засоби слухової наочності (компакт-диски, карти пам'яті); моделі, муляжі; наочно-слухові (аудіовізуальні) засоби навчання – діафільми зі звуковим супроводом, кінофільми і кінофрагменти; друковані засоби: таблиці, картини, схеми, зображення.

Встановлено важливу роль практики, під час якої студентами виконується комплекс навчальних завдань, спрямованих на формування навичок професійної діяльності, збагачення досвіду взаємодії з дітьми та їхніми родинами. Тривалість практики визначається кожним університетом автономно, переважно вона триває від одного (на перших курсах) до трьох (на третьому-шостому курсах) семестрів. Важливим аспектом у професійній підготовці дошкільних педагогів є практика у центрах практичної та транскультурної підготовки при університетах. Особливо актуальною та продуктивною є закордонна практика студентів, яка всіляко ініціюється та підтримується вишами. За кожним студентом закріплюється тьютор або коучер із числа працівників дошкільного навчального закладу чи центру практичної підготовки, який здійснює супровід професійної діяльності студента-практиканта і після проходження практики надає розгорнуту характеристику сформованості професійної компетентності практиканта та рекомендації щодо подальшого вдосконалення його професійних навичок. Бази практики обираються студентами переважно самостійно, хоча окремими університетами надаються цільові направлення та рекомендації щодо проходження студентом практики в різних типах дошкільних навчальних закладів, яка закінчується оформленням професійного портфоліо.

У п'ятому розділі – *«Порівняльний аналіз професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи та фахівців дошкільної освіти в Україні»* – схарактеризовано систему професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні; здійснено оцінний аналіз теорії і практики професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи; визначено перспективні напрями використання досвіду професійної підготовки дошкільних педагогів країн Західної Європи в Україні.

У дослідженні доведено, що професійна підготовка вихователів дошкільних навчальних закладів у вітчизняній системі педагогічної освіти в цілому здійснюється на належному рівні. Модернізації та реформування зазнали різні аспекти: *концептуальний*, який виявився у тенденціях до інтенсивної інтеграції вищої освіти України в європейський освітній простір, а також у запровадженні європейських (компетентнісного, акмеологічного, особистісно зорієнтованого) підходів до професійної підготовки вихователів та інших працівників дошкільної галузі; *структурний*, який унаслідок входження України до Болонського процесу передбачає відповідно децентралізацію закладів, що здійснюють професійну педагогічну підготовку, та переорієнтацію на трициклову систему професійної підготовки (бакалавр, магістр, доктор); *функціональний*, який не лише передбачає зорієнтованість професійної підготовки на отримання професії, але й розглядає

працівників дошкільної освіти як постійних активних учасників освітнього процесу, що реалізується в локальному, регіональному та загальнодержавному контекстах і визначає орієнтацію педагогічної освіти на формування нового типу педагога, здатного до постійного особистісного та професійного саморозвитку, спроможного гнучко діяти у заданих соціально-економічних умовах, спроможного до повної самореалізації та самоактуалізації; *процесуальний*, який передбачає постійний процес оновлення та впровадження інноваційних форм, методів та засобів навчання з урахуванням передового вітчизняного та зарубіжного досвіду педагогічної освіти. Модернізація підготовки педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти в Україні на сучасному етапі також передбачає запровадження в навчальний процес основних інструментів Болонського процесу, серед яких: Європейська кредитно-трансферна система (ECTS), додатки до диплома, профілі національної рамки кваліфікацій для педагогічної галузі вищої освіти, а також завершення роботи щодо запровадження ступеневої педагогічної освіти відповідно до європейських вимог.

Встановлено, що специфіка здійснення професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи полягає: у побудові освітнього процесу на науково обґрунтованих підходах та на концептуальних засадах, сформульованих у загальноєвропейських законодавчих документах, які визначають освітню політику кожної з країн, обраних для компаративного аналізу; у запровадженні освітніх стандартів на основі розробки Національної кваліфікаційної рамки, узгодженої з Європейською кваліфікаційною рамкою; у наявності законодавчо визначених стандартів та вимог до професійної компетентності та кваліфікації дошкільних педагогів; у постійних динамічних трансформаціях моделей здобуття кваліфікацій, пов'язаних з дошкільною галуззю освіти; у тенденціях до підвищення рівня кваліфікованості дошкільних педагогів через надання пріоритетності магістерському освітньому рівню; у постійному розширенні мережі закладів професійної підготовки дошкільних педагогів; у наявності у програмах підготовки дошкільних педагогів блоків дисциплін, спрямованих на формування у майбутніх та практикуючих дошкільних педагогів готовності та мотивації до безперервного професійного розвитку, а також дисциплін, які орієнтують на професійну діяльність в умовах інклюзії, міжкультурного, диференційованого та індивідуалізованого соціального середовища, на дослідницьку діяльність; у наявності значної за обсягом та різнопланової складової практичної діяльності майбутніх дошкільних педагогів з особливими вимогами допуску та звітності.

Спільними рисами західноєвропейської та української систем підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти визначено: здійснення професійної підготовки на засадах гуманістичного, компетентнісного, діяльнісного, практико- та дослідницько-зорієнтованих підходів, модульного підходу до побудови змісту професійної підготовки; здійснення професійної підготовки дошкільних педагогів у рамках вищої освіти; застосування системи кредитів ЄКТС (ECTS); багаторівневість професійної освіти; вступний відбір; наявність вибіркового дисциплін; наявність практичного складника в програмах підготовки; неперервність професійної освіти.

Визначено перспективні напрями імплементації в Україні прогресивних ідей досвіду професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи: запровадження освітніх реформ, спрямованих на уніфікацію процесу професійної підготовки з практикою європейських країн – розробку кваліфікаційних вимог до

вихователів дошкільних навчальних закладів у відповідності з ЄКР (розширення переліку кваліфікацій працівників дошкільної освіти, формування дескриптора (опису, характеристики) цих кваліфікацій з урахуванням вітчизняних традицій професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів); побудову ефективної управлінської взаємодії між структурними компонентами мережі вищих навчальних закладів з мережею дошкільних навчальних закладів, обласних та регіональних управлінь дошкільної освіти, центрами практичної підготовки; розширення переліку освітніх установ (центри практичної підготовки, якими забезпечувалася б сертифікація), які можуть забезпечувати професійну освіту дошкільних педагогів; актуалізацію концепції професійного навчання в контексті суспільної взаємодії з реалізацією діалогічного підходу, ґрунтованого на концепції «обміну знаннями» та культурологічному підході, коуч- та флеш- підходах, ГРІФК-підходу, яким забезпечується створення спеціальних умов та рівний доступ до професійної освіти осіб з особливими потребами; розробку програм педагогічної освіти для випускників шкіл, що дозволяють їм отримати кваліфікацію педагога під час безпосередньої професійної діяльності; програм педагогічної підготовки тих, хто залучений до іншої сфери діяльності чи професії і має бажання стати педагогом, проте не може дозволити собі очної форми навчання; професійну підготовку осіб, які працюють як несертифіковані педагоги у системі освіти і здобувають кваліфікації; програми педагогічної освіти для попередньо дипломованих учителів, які за певних причин не працювали за спеціальністю впродовж певного періоду. Особливою перспективністю визначаються програми педагогічної освіти для педагогів із закордону, що надає можливість педагогам із країн Європейського союзу та інших країн Європи отримати професійну підготовку та сертифікати професійної педагогічної освіти; оптимізація та удосконалення організаційно-педагогічного забезпечення; збагачення та урізноманітнення інноваційними формами організації освітнього процесу в процесі здобуття базової педагогічної освіти; розширення використання мультимедійних інтерактивних дошок, розробка та практичне застосування дистанційних інтерактивних курсів; ведення викладачами відеоканалів та блогів із дисциплін; інтерактивне спілкування через засоби інформаційних комунікацій – смартфони, відеозв'язок через Скайп тощо.

За результатами проведеного дослідження розроблено концепцію професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти в Україні з урахуванням європейського досвіду та сформульовано рекомендації щодо впровадження західноєвропейського досвіду професійної підготовки дошкільних педагогів у вітчизняну систему України на загальнодержавному, адміністративному та процесуальному рівнях.

ВИСНОВКИ

Результати порівняльно-педагогічного дослідження теорії і практики професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи засвідчили досягнення мети, виконання сформульованих завдань і послугували підставою для низки аргументованих висновків.

1. В основу концептуальних засад дослідження покладено методологію, побудовану на діалектичному, системно-цілісному, системно-історичному,

синергетичному, культурологічному, аксіологічному, парадигмальному, акмеологічному, компаративному, герменевтичному, параметричному, наративному та тезаурусному підходах, принципах системності, єдності смислів і цілей педагогічної діяльності, тотожності векторів часткового і загального, поліфундаментальності, неперервності освіти, зіставного аналізу, філософських концепціях функціонування та розвитку освітніх систем у контексті глобалізації, концептуальних положеннях методології порівняльної педагогіки, концепції розвитку професійно-освітньої сфери, вітчизняних та зарубіжних концепціях розвитку педагогічної освіти, що зумовило аналіз професійної підготовки як детермінованого освітньою політикою, особливостями функціонування та розвитку освітніх систем країн у контексті регіонального та світового освітнього простору системного багатокомпонентного процесу, який функціонує в тісному взаємозв'язку теоретичного та практичного аспектів. Розроблено та представлено програму здійснення дослідження і порівняльного аналізу професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи та України, яка забезпечила достовірність, автентичність та верифікованість отриманих в процесі порівняльного аналізу результатів та була реалізована в три етапи: методологічно-прогностичний (аналітико-прогностичний та методологічний блоки); соціально-педагогічний (визначення інваріантних елементів порівняння та соціально-адаптивних функцій аналізу); результативний (формулювання організаційно-педагогічних особливостей порівнюваних освітніх систем та розробка на основі цього інтегративних рекомендацій).

2. З'ясовано сутнісний зміст понять: *«дошкільний педагог»* (категорія працівників та осіб, залучених до сфери дошкільної освіти та виховання (догляду) дітей; педагогів, які проходять підвищення кваліфікації чи переатестовуються; осіб (студентів вищих навчальних закладів), які здобувають спеціальність та осіб, які здобувають фах в умовах альтернативних форм освіти); *«професійна підготовка дошкільного педагога»* (стратегічний комплексний поліфункціональний процес безперервної професійної педагогічної освіти, що передбачає формування професійної компетентності осіб, які безпосередньо залучені до сфери дошкільної освіти, практично здійснюють організацію освітньої діяльності з дітьми від народження до вступу до школи, а також осіб, які здобувають освіту, що надаватиме офіційне право на здійснення такої діяльності в умовах різних типів дошкільних навчальних закладів); *«професійна компетентність дошкільного педагога»* (багатовимірний динамічний феномен, який включає професійні знання, вміння, навички, готовність до діяльності осіб, безпосередньо залучених до сфери дошкільної освіти, до організації освітньої діяльності з дітьми від народження до вступу до школи, а також осіб, які здобувають освіту, що надаватиме офіційне право на здійснення такої діяльності в умовах різних типів дошкільних навчальних закладів, а також ціла низка професійно важливих особистісних якостей, таких як: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, урівноваженість, чуйність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку, самореалізації, саморефлексії та самоосвіти впродовж життя).

3. Проаналізовано концептуальні засади сучасної професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, визначено мету педагогічної освіти

– підготовку висококваліфікованого компетентного педагога, здатного реагувати на швидкозмінні вимоги суспільства, гнучко діяти та якісно розв'язувати педагогічні задачі, що виникають у професійній діяльності, забезпечувати якісну освіту дітей дошкільного віку, сприяти збереженню їхнього психофізичного та духовного здоров'я та їхньому всебічному гармонійному розвитку. Серед найбільш пріоритетних наукових підходів, які становлять групу більш традиційних підходів до професійної підготовки дошкільних педагогів, визначено: гуманістичний; культурологічний; компетентнісний, у контексті якого реалізуються технологічний, інформаційно-комунікативний та інформаційно-комунікаційний, практико- та дослідницько-зорієнтовані підходи, модульна концепція, пов'язана з інтегрованим підходом. Серед інноваційних підходів виокремлено такі: концепцію професійного навчання, засновану на суспільній взаємодії, в контексті якої реалізується діалогічний підхід, заснований на концепції «обміну знаннями» та культурологічному підході, коуч-підхід, флеш-підхід (підхід «один постріл»); ГРІФІК-підхід (реалізація концепції інклюзивної освіти).

Особливості освітньої політики професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи полягають у тому, що вони тісно взаємопов'язані з упровадженням принципово нового «європейського підходу» в дошкільній освіті, який становить основу стратегічного розвитку європейської освіти дошкільних педагогів, провідними цілями якого є реалізація «рівного доступу» до дошкільної освіти всіх дітей; забезпечення якості освітніх послуг у сфері дошкільної освіти; сприяння уніфікації та узгодженості у функціонуванні системи дошкільної освіти у різних європейських країнах.

Важливим засобом втілення загальноєвропейської освітньої політики у сфері професійної підготовки дошкільних педагогів є Європейська кваліфікаційна рамка, яка регулює стандарти професійної підготовки педагогів у цілому. Розробка професійних стандартів педагогічної освіти в країнах Західної Європи сприяє конкретизації та розробці професійних профілів дошкільних педагогів у Європі, які характеризуються варіативністю та визначають полівекторність і поліфункціональність професійної підготовки. Основними напрямками, за якими здійснюється освітня політика та формуються кваліфікаційні вимоги у сфері професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, є забезпечення: базової освіти працівників галузі, особливо державного сектору; ступеневої освіти відповідно до положень Болонської конвенції; постійного професійного розвитку фахівців, залучених до освітньої діяльності в дошкільних закладах; реалізації загальноєвропейської концепції професійної підготовки на засадах компетентнісного підходу.

4. Досліджено особливості системи професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи на етапах базової та післядипломної підготовки і визначено, що її становлення та функціонування зумовлені розвитком системи дошкільної освіти, яка, у свою чергу, детермінує професійні профілі (назви професій) та профілі професійної підготовки (кваліфікаційні вимоги).

Констатовано, що професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи перебуває у процесі постійного вдосконалення, що пояснюється інтенсивними трансформаціями у системах вищої освіти європейських країн. Зміни

відбуваються в чотирьох основних напрямках, серед яких: уніфікація професійної підготовки до трициклового періоду здобуття вищої освіти (бакалавр – магістр – доктор); забезпечення якості вищої освіти через запровадження стандартів, узгоджених із Європейською кваліфікаційною рамкою; взаємовизнання кваліфікацій та періодів навчання, що пропонуються різними вищими навчальними закладами Франції, Німеччини і Великої Британії; професіоналізація, яка полягає у створенні сприятливих умов для професійного вдосконалення та кар'єрного зростання дошкільних педагогів у системі післядипломної освіти у контексті формальної (університетські або інститутські сертифікати, дипломи, довідки про підвищення кваліфікації тощо) та неформальної професійної підготовки (центри професійного розвитку та перепідготовки, асоціації, громадські організації та об'єднання).

Встановлено, що освітньо-кваліфікаційні вимоги до професійної компетентності дошкільних педагогів у країнах Західної Європи покликані не тільки розробити критерії для визначення якості професійної педагогічної підготовки, але й забезпечити реалізацію концепції «безперервної педагогічної освіти», зокрема «освіти впродовж життя». Огляд кваліфікаційних вимог до дошкільних педагогів у країнах Західної Європи доводить різноманітність їх типів та особливостей формування і розробки. На основі аналізу різних компонентів системи педагогічної освіти, що регламентують підготовку дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, встановлено, що основними кваліфікаційними вимогами професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи є її здійснення переважно у два етапи: 1) здобуття рівня бакалавра, 2) ступеня магістра. Здобуття ступеня доктора, який є третім етапом у системі професійної підготовки дошкільних педагогів та передбачає завершення докторських програм, є необхідною вимогою лише для осіб, які працюють у вищих навчальних педагогічних закладах. Водночас характеристика також засвідчує, що існує сутнісна різниця не лише між рівнями педагогічної освіти (академічної) та професійної підготовки (заснованої на попередньому практичному досвіді), необхідними для роботи з дітьми дошкільного віку, але й у професійних профілях дошкільних педагогів. Профілі професійної підготовки дошкільних педагогів Німеччини, Франції та Англії зберігають свою автентичність та самобутність, відбиваючи національні традиції, особливості системи підготовки кадрів дошкільної освіти, водночас означені профілі достатньо інтегровані у загальноєвропейський освітній простір та відповідають сучасним вимогам підготовки педагогічних кадрів у Європі й узгоджені з Європейською кваліфікаційною рамкою.

З огляду на запропоновану періодизацію становлення професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, визначення тенденцій її розвитку в кожній країні (Німеччині, Франції, Великій Британії), обраний для аналізу, виокремлено спільні тенденції розвитку професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи на стратегічному, функціональному та контекстуальному рівнях.

5. З'ясовано, що на сучасному етапі склалося кілька моделей професійної підготовки: послідовна, паралельна та змішана (спеціальна, альтернативна, диференційована). Здобування професійної освіти дошкільного педагога у Німеччині відбувається за послідовною моделлю, коли професійна підготовка під

час першої – академічної фази завершується складанням першого державного іспиту; друга – професійна практика завершується «Другим державним іспитом» (The second Staatsprüfung або Zweites Staatsexamen). Професійна підготовка дошкільних педагогів у Великій Британії, зберігаючи свої національні традиції, відображає послідовну та паралельну моделі професійної підготовки дошкільних педагогів або реалізується за альтернативною моделлю здобуття педагогічної освіти. У Франції модель професійної підготовки дошкільних педагогів та вчителів початкової ланки освіти набула інтегрованого характеру і на сучасному етапі вона здійснюється в університетах педагогічного профілю з тривалістю навчання в цілому п'ять років.

Функціонування моделей здобуття педагогічної освіти у дошкільній галузі забезпечується широкою мережею освітніх інституцій, які відрізняються варіативністю за типами (вищі школи, вищі професійні школи, вищі педагогічні школи, коледжі, інститути, університети), формами власності (державні, приватні, релігійні, громадські), термінами підготовки (від одного до п'яти-шести років), пропонують різні освітні ступені (бакалавр, магістр, доктор) та програми, які є багатоаспектними та багатопрофільними, але й водночас подібними за назвою та змістовими модулями.

Проаналізовано зміст та схарактеризовано процесуальний аспект здійснення професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи. Визначено, що зміст професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи складають програми загальнопедагогічного циклу: історія освіти, педагогіка, психологія, основи організації освітнього процесу, освітня політика, соціальна педагогіка, інтеркультурна та транскультурна педагогіка тощо; безпосередньо професійного блоку – дошкільна освіта, методики навчання дошкільників; організація та управління дошкільними навчальними закладами, менеджмент дошкільної освіти; загальні – філософія, історія, державотворення та право, вивчення іноземних мов тощо. Зміст професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи визначається тенденцією до реорганізації освітніх та розробки нових навчальних програм, урізноманітненням типів підготовки молоді за рахунок введення професійних кваліфікацій.

Виокремлено різні форми, методи та засоби організації освітнього процесу, які характеризуються інноваційністю (спід-тренінги, міні-викладання, відкриті лекції, лекції-презентації, лекції-дискусії, лекції-обговорення тощо), інформатизованістю (комп'ютеризація процесу професійної підготовки через запровадження дистанційної освіти, індивідуальне листування викладачів зі студентами, лекції-онлайн, ведення викладацького блогу, відеоблогу, сторінок у соцмережах тощо), інтерактивністю (групові дискусії, обговорення, «мозкові атаки», інтерв'ю, ділові та рольові ігри тощо), практико-зорієнтованістю (проведення різних форм професійної підготовки в освітніх закладах, у яких працюватимуть студенти; проведення лекцій, семінарів, практичних у парі з практиками дошкільної освіти в межах університету та поза його межами (у розвивальних центрах, центрах транскультурної педагогіки), проведення занять зі студентами «без відриву від виробництва» тощо) та спрямованістю на формування професійної компетентності дошкільних педагогів європейського зразка (форми, методи та засоби, спрямовані на поетапний розвиток

професійної компетентності у всіх вимірах компетентної системи дошкільної освіти з перших років здобуття професії дошкільного педагога через безпосередню педагогічну практику – як в університетах, так і вищих та професійних школах, коледжах, інститутах тощо).

6. Досліджено вплив євроінтеграційних процесів на модернізацію професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні, який полягає у модернізації системи у таких аспектах: концептуальному, що виявивсь у тенденціях до інтенсивної інтеграції вищої освіти України в європейський освітній простір, а також у запровадженні європейських підходів до професійної підготовки вихователів та інших працівників дошкільної галузі (компетентнісного, врахування акмеологічного цілісного підходу, переорієнтації професійної підготовки на акмеологічні засади, реалізації особистісно зорієнтованої концепції в організації освітнього процесу); структурному, який унаслідок входження України до Болонського процесу передбачає відповідно децентралізацію закладів, що здійснюють професійну педагогічну підготовку, та переорієнтацію на трициклову систему професійної підготовки (бакалавр, магістр, доктор); функціональному, який не лише передбачає зорієнтованість професійної підготовки задля отримання професії, але й розглядає працівників дошкільної освіти як постійних активних учасників освітнього процесу, що реалізується в локальному, регіональному та загальнодержавному контексті і визначає орієнтацію педагогічної освіти на формування нового типу педагога, здатного до постійного особистісного та професійного саморозвитку, спроможного гнучко діяти у заданих соціально-економічних умовах, спроможного до повної самореалізації та самоактуалізації; процесуальному, який передбачає постійний процес оновлення, розширення, розробки, упровадження та застосування інноваційних форм, методів та засобів навчання з урахуванням передового вітчизняного та зарубіжного досвіду педагогічної освіти, що забезпечуватимуть якісне та ефективне формування професійної компетентності педагогів дошкільної освіти. Модернізація підготовки педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти в Україні на сучасному етапі також передбачає запровадження в навчальний процес основних інструментів Болонського процесу, серед яких: Європейська кредитно-трансферна система (ECTS), додатки до диплома, профілі національної рамки кваліфікацій для педагогічної галузі вищої освіти, а також завершення роботи щодо запровадження ступеневої педагогічної освіти відповідно до європейських вимог.

Виокремлено спільні риси західноєвропейської та української систем професійної підготовки дошкільних педагогів, які полягають: у здійсненні професійної підготовки на засадах гуманістичного, компетентнісного, діяльнісного, практико- та дослідницько-орієнтованих підходів, модульного підходу до побудови змісту професійної підготовки; здійсненні професійної підготовки дошкільних педагогів у рамках вищої освіти; забезпеченні багаторівневої професійної освіти; розширенні різноманітності спеціальностей підготовки; вступному відборі; наявності вибіркового дисциплін; наявності практичного складника у програмах підготовки; неперервності професійної освіти.

7. Порівняльний аналіз систем професійної підготовки дошкільних педагогів країн Західної Європи й України дозволив визначити перспективні напрями використання прогресивних ідей західноєвропейського досвіду в українській

системі професійної підготовки фахівців дошкільної освіти (актуалізація концепції професійного навчання в контексті суспільної взаємодії з реалізацією діалогічного підходу; запровадження освітніх реформ, спрямованих на уніфікацію процесу професійної підготовки із практикою європейських країн; оптимізація термінів навчання; побудова ефективної управлінської взаємодії між структурними компонентами мережі закладів професійної підготовки з освітніми закладами системи дошкільної освіти та закладами системи управління; оптимізація та удосконалення організаційно-педагогічного забезпечення (розширення змісту навчальними дисциплінами, спрямованими на формування дослідницької компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, на формування готовності до роботи в мультикультурному середовищі, формування компетентності в об'єктивній діагностиці психофізичного розвитку дітей дошкільного віку тощо); збагачення та урізноманітнення інноваційними формами організації освітнього процесу в процесі здобуття базової педагогічної освіти та післядипломної освіти; розширення спектру методів; розширення використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

За результатами проведеного дослідження визначено перспективні напрями використання західноєвропейського досвіду професійної підготовки дошкільних педагогів в Україні на загальнодержавному, адміністративному та процесуальному рівнях; розроблено концепцію професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти в Україні з урахуванням досвіду країн Західної Європи.

Здійснене дослідження не вичерпує широкого комплексу проблем сучасної підготовки дошкільних педагогів. Подальшого вивчення потребують: обґрунтування дидактичних засад створення інтеркультурних навчальних програм бакалаврського, магістерського та докторського рівнів, уточнення змісту професійної підготовки дошкільних педагогів докторського освітнього рівня; розширення переліку та визначення спеціалізацій і профілів професійної підготовки фахівців дошкільної освіти; упровадження сучасних технологій організації дистанційного навчання тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Мельник Н. І. Професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи : теорія і практика : [моногр.] / Н. І. Мельник. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. – 392 с.

2. Мельник Н. І. Формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти у контексті інтеграції в європейський освітній простір / Н. І. Мельник // Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід : [моногр.] / за заг. ред. : Г. В. Беленької, О. А. Половіної. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2015. – С. 182–206.

3. Мельник Н. І. Концептуальні засади професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в країнах Західної Європи : Європейські реалії, українські перспективи / Н. І. Мельник // Дошкільна освіта в Україні : лідерство в професії : зб. ст. [авт. кол. : Л. В. Артемова, Г. В. Беленька, Н. М. Голота [та ін.]; упоряд. :

Беленька Г. В., Машовець М. А.]. – К. : Київський ун-т ім. Бориса Грінченка, 2015. – С. 197–210.

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

4. Мельник Н. І. Інтерактивні технології формування професійної компетентності магістрів дошкільної освіти в Німеччині / Н. І. Мельник // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Вип. 42, ч. 2. – С. 20–25.

5. Мельник Н. І. Концептуальні засади формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти в Німеччині / Н. І. Мельник // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Вип. 6, ч. 1. – С. 245–251.

6. Мельник Н. І. Трансдисциплінарний підхід до формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти у США та Німеччині / Н. І. Мельник // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Вип. 42, ч. 1. – С. 20–26.

7. Мельник Н. І. Підготовка науково-педагогічних кадрів дошкільної освіти у Німеччині / Н. І. Мельник // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. – Вип. 8, ч. 2. – С. 307–316.

8. Мельник Н. І. Професійна підготовка педагогів в контексті подолання бар'єрів впровадження інклюзивної дошкільної освіти в Україні / Н. І. Мельник // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2013. – № 3 (50), т. 1. – С. 288–290.

9. Мельник Н. І. Особливості визначення професійної компетенції педагогів у контексті європейських наукових досліджень і міжнародних освітніх проєктів / Н. І. Мельник // Педагогічна теорія і практика : зб. наук. пр. Київського міжнар. ун-ту. – К. : КиМУ, 2014. – Вип. 5. – С. 285–305.

10. Мельник Н. І. Забезпечення якості дошкільної освіти в контексті аналізу професійної підготовки педагогів дошкільної освіти в країнах Західної Європи / Н. І. Мельник // Наука і освіта: педагогіка і психологія : наук.-практ. журн. – Південноукраїнський нац. пед. ун-т імені К. Ушинського, 2014. – № 10/СХХVII. – С. 135–140.

11. Мельник Н. І. Професійна підготовка педагогів до роботи в різновікових групах у контексті компетентнісної парадигми освіти / Н. І. Мельник // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. ст. – Ялта : РВВ КГУ, 2014. – Вип. 45, ч. 2. – С. 219–226.

12. Мельник Н. І. Професійні стандарти в країнах Західної Європи : правове забезпечення, типологія, національна кваліфікаційна рамка / Н. І. Мельник // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди». – Дод. 1 до вип. 35, т. VII (58). – К. : Гнозис, 2015. – С. 176–185.

13. Мельник Н. І. Принципи адаптації національних професійних стандартів педагогічної освіти до Європейської кваліфікаційної рамки : досвід країн Західної Європи / Н. І. Мельник // Науковий вісник Миколаївського нац. ун-ту імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / за ред. Т. М. Степанової. – № 2 (49). – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. – С. 131–136.

14. Мельник Н. І. Організаційно педагогічне забезпечення професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в країнах Західної Європи / Н. І. Мельник // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка. – № 4 (48). – 2015. – С. 87–97.

15. Мельник Н. І. Стратегія професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні та в країнах Західної Європи / Н. І. Мельник // Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту імені Т. Г. Шевченка. – Вип. 125 / Чернігівський нац. пед. ун-т імені Т. Г. Шевченка; гол. ред. Носко М. О. – Чернігів : ЧНПУ, 2015. – С. 194–197.

16. Мельник Н. І. Освітня політика у професійній підготовці фахівців дошкільної освіти у Франції: перспективний аналіз / Н. І. Мельник // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди». – Дод. 1 до вип. 36, т. I (61). – К. : Гнозис, 2015. – С. 247–262.

17. Мельник Н. І. Професійна підготовка педагогів дошкільних установ у Франції : загальні особливості / Н. І. Мельник // Наука і освіта : наук.-практ. журн. Південноукраїнського нац. пед. ун-т імені К. Ушинського. – 2015. – № 9/СХХХVIII. – С. 131–138.

18. Мельник Н. І. Освітня політика у сфері професійної підготовки дошкільних педагогів в Ірландії / Н. І. Мельник // Наукові записки. Сер. «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський держ. ун-т імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. – № 4. – С. 266–274.

19. Мельник Н. І. Особливості кваліфікації та спеціальності фахівців дошкільної освіти у країнах Західної Європи / Н. І. Мельник // Людинознавчі студії : зб. наук. пр. Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка. Сер. «Педагогіка» / ред. кол. : М. Чепіль (гол. ред.) [та ін.]. – Дрогобич : Вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. – Вип. 2/34. – С. 155–164.

20. Мельник Н. І. Післядипломна освіта дошкільних педагогів у країнах Західної Європи / Н. І. Мельник // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди». – Дод. 3 до вип. 36, т. II (18). – К. : Гнозис, 2016. – С. 81–91.

21. Мельник Н. І. Стандарти педагогічної освіти як базові критерії формування професійної компетентності педагогів у країнах Західної Європи / Н. І. Мельник // Зб. наук. пр. Херсонського держ. ун-ту : Педагогічні науки / Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2016. – Вип. LXXI, т. 2. – С. 111–119.

22. Мельник Н. І. Професійна підготовка вихователів дошкільних навчальних закладів у контексті компетентнісної парадигми вітчизняної освіти: проблема визначення структури професійної компетентності / Н. І. Мельник // Зб. наук. пр. Херсонського держ. ун-ту : Педагогічні науки / Херсонський держ. ун-т. – Херсон, 2016. – Вип. LXXIII, т. 1. – С. 107–116.

23. Мельник Н. І. Типологія стандартів педагогічної освіти у країнах Західної Європи: особливості професійних стандартів дошкільних педагогів / Н. І. Мельник

// Зб. наук. пр. Херсонського держ. ун-ту : Педагогічні науки / Херсонський держ. ун-т. – Херсон, 2016. – Вип. LXXIV, т. 2. – С. 141–146.

24. Мельник Н. І. Наукові підходи до професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи / Н. І. Мельник // Вісн. Глухівського нац. пед. ун-ту. ім. О. Довженка : зб. наук. пр. / Глухів. НПУ ім. О. Довженка; редкол. : О. І. Курок (відп. ред.) [та ін.]. – Глухів, 2016. – Вип. 32. – С. 17–27.

25. Мельник Н. І. Методологічні підходи до аналізу професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи / Н. І. Мельник // Педагогічна освіта : теорія і практика : зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені Івана Огієнка [гол. ред. Лабунець В. М.]. – Вип. 21 (2-2016), ч. 1. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 125–134.

26. Мельник Н. І. Розвиток особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти в процесі професійної підготовки: український та зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / Н. І. Мельник // Science and education a new dimension. – Society for cultural and scientific progress in Central and Eastern Europe, 2013. – Vol. 1. – P. 147–152. – Режим доступу : <http://scaspee.com/6/post/2013/01/2.html>

27. Melnyk N. I. Peculiarities of preschool teachers' education in Western Europe / N. I. Melnyk // Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology. – Society for cultural and scientific progress in Central and Eastern Europe, 2013. – Vol. № 9, Budapest. – P. 15–19.

28. Мельник Н. І. Analysis of educational qualification grade of preschool teachers in Western Europe: strategy of Ukrainian professional training system reformation / Н. І. Мельник // Year book of Varna University of Management / Ed.b. ass. prof. Todor Radev, Ph.D. – 2015. – Vol. VIII. – P. 253–263.

29. Melnyk N. Perspective analysis of preschool specialists training peculiarities in France / N. Melnyk // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – 2015. – Vol. III (33), Issue 66. – P. 6–10.

30. Мельник Н. І. Механізми адаптації національних стандартів професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи до Європейської кваліфікаційної рамки / Н. І. Мельник // Zbiór raportów naukowych. «Pedagogika Projektu naukowe»/ – Warszawa : Wydawca Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – P. 73–79.

31. Melnyk N. The analysis of pre-school teachers training in European countries / N. Melnyk // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – 2016. – Vol. IV (40), Issue 81. – P. 49–54.

32. Melnyk N. Descriptive analysis of preschool teachers' professional training in Western Europe prosetual aspect / N. Melnyk // European humanities studies: state and society. – 2016. – Vol. 3. – P. 218–233.

Опубліковані праці апробаційного характеру

33. Мельник Н. І. Формування міжнаціональної толерантності студентів у контексті вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах України / Н. І. Мельник // Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / Київський ун-т ім. Б. Грінченка [та ін.]; за заг. ред. В. О. Огнев'юка; [ред.

кол. : Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Н. М. Віннікова]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – С. 238–241.

34. Мельник Н. І. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти у США та Німеччині як умова творчої самореалізації у професійній діяльності / Н. І. Мельник // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – 2012. – № 7 (25). – С. 163–169.

35. Мельник Н. І. Формування професійної компетентності спеціалістів дошкільної освіти в організації здоров'язберігаючого педагогічного простору ДНЗ у вищих навчальних закладах Німеччини та США / Н. І. Мельник // Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: здоров'я через освіту : матеріали V Міжнар. та XIX Всеукр. пед. читань в м. Донецьку : у 4-х т. – Т. 4. – Донецьк, 2012. – С. 82–86.

36. Мельник Н. І. Професійна підготовка педагогів в контексті подолання бар'єрів впровадження інклюзивної дошкільної освіти в Україні / Н. І. Мельник // Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» : зб. ст. – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Ч. 1. – С. 305–308.

37. Мельник Н. І. Особливості підготовки науково-педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах країн Західної Європи : [“Наука і освіта у глобалізованому світі: традиції, сьогодення, перспективи”] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – Ч. 2. – С. 126–129.

38. Мельник Н. І. Особливості стандартів педагогічної освіти в контексті національних систем педагогічної освіти європейських країн / Н. І. Мельник // Сучасні соціально-гуманітарні дискурси : матеріали IV Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю : у 3-х ч. – Дніпро : ТОВ «Інновація», 2014. – Ч. 2. – С. 40–42.

39. Мельник Н. І. Наукові пошуки європейських досліджень з проблеми вивчення феномену ключових компетентностей педагогів / Н. І. Мельник // Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті : зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2014. – С. 73–79.

40. Мельник Н. І. Європейський концепт формування професійної компетенції педагогів дошкільної освіти / Н. І. Мельник // Педагогічні та психологічні науки : актуальні питання : зб. тез Міжнар. наук. конф. – Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2014. – С. 71–76.

41. Мельник Н. І. Транскультурна педагогіка як умова формування міжкультурної толерантності в контексті підготовки майбутніх педагогів : українські реалії, європейський досвід / Н. І. Мельник // Матеріали Третьої всеукр. наук.-практ. конф. «Науковий діалог “Схід-Захід”». – Кам'янець-Подільський; Дніпропетровськ, 2014. – С. 62–66.

42. Мельник Н. І. Вимоги до професійної компетентності педагогів дошкільної освіти в країнах Західної Європи / Н. І. Мельник // «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» : матеріали Кіровоградської сесії Третьої всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – Кіровоград, 2014. – С. 26–29.

43. Мельник Н. І. Особливості присвоєння кваліфікації фахівцям дошкільної освіти в країнах Європи / Н. І. Мельник // Педагогіка і психологія сьогодення: теорія

та практика : зб. наук. робіт учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2015. – С. 98–102.

44. Мельник Н. І. Освітня політика в країнах Західної Європи у формуванні вимог до професійної підготовки дошкільних педагогів / Н. І. Мельник // Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2015. – С. 73–76.

45. Мельник Н. І. Офіційні вимоги до професійної компетентності дошкільних педагогів у країнах Західної Європи / Н. І. Мельник // Інноваційний розвиток вищої освіти : глобальний та національний виміри змін : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. – Т. 1. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – С. 133–136.

46. Мельник Н. І. Фактори ефективної трансформації національних стандартів професійної підготовки педагогів у країнах Західної Європи до Європейської кваліфікаційної рамки / Н. І. Мельник // Матеріали I Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» : зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – Вип. 1. – С. 288–291.

47. Мельник Н. І. Іншомовна освіта як умова професіоналізації педагогів у країнах Європи: Європейська кваліфікаційна рамка [Електронний ресурс] / Н. І. Мельник // Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм : проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів» / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Режим доступу : http://pedtvor.npu.edu.ua/images/fbfiles/files/51_Meljnyk.pdf

48. Мельник Н. І. Іншомовна компетентність як пріоритетний напрям у змісті професійної підготовки педагогів у країнах Європи / Н. І. Мельник // Іншомовна освіта педагога : виклики, проблеми, перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / Київський ун-т імені Бориса Грінченка. – К., 2015. – С. 201–207.

49. Мельник Н. І. Європейська практика професійної підготовки фахівці дошкільної освіти до організації освітнього процесу в різновікових групах / Н. І. Мельник // Всеукр. наук.-практ. конф. «Інноваційна діяльність педагога в сучасному освітньому просторі різновікового об'єднання дошкільників». – Умань : Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, 2015. – С. 24–26.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дослідження:

50. Мельник Н. І. Інноваційні методи навчання як умова формування комунікативної компетентності у майбутніх спеціалістів дошкільної освіти [Електронний ресурс] / Н. І. Мельник // Вісник педагогіки і психології : зб. наук. пр. / Педагогічний ін-т Київського ун-ту імені Бориса Грінченка. – Вип. 8. – К., 2012. – Режим доступу : <http://www.psyh.kiev.ua/>

51. Мельник Н. І. Концепція дослідження професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи : стратегічний аспект / Н. І. Мельник // Молодий учений : наук. журн. – № 11 (38) листоп. – С. 454–460.

52. Мельник Н. І. Сучасні технології в дошкільній освіті [електронний навчальний курс] Дистанційне навчання. Педагогічний інститут. Електронний навчальний курс [Електронний ресурс] / Мельник Н. І. – К. : Київський ун-т імені

Бориса Грінченка – 2015. – Режим доступу : <http://e-learning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=1624>

53. Мельник Н. І. Наукова англійська мова [електронний навчальний курс] Дистанційне навчання. Педагогічний інститут. Електронний навчальний курс [Електронний ресурс] / Мельник Н. І. – К. : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2016. – Режим доступу : <http://e-learning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=2545>

АНОТАЦІЇ

Мельник Н. І. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальностей 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти та 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2017.

У дисертації узагальнено результати порівняльно-педагогічного дослідження теорії і практики підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи. Визначено й науково обґрунтовано теоретико-методологічні концепти професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи; з'ясовано сутнісний зміст понять: «професійна підготовка дошкільного педагога», «дошкільний педагог», «формування професійної компетентності дошкільних педагогів»; проаналізовано концептуальні засади та наукові підходи до професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи; досліджено систему професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччині, Франції, Великій Британії та визначено тенденції її розвитку; охарактеризовано моделі та з'ясовано організаційно-педагогічне забезпечення професійної підготовки дошкільних педагогів у названих країнах; досліджено вплив євроінтеграційних процесів на модернізацію професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні та здійснено порівняльний аналіз систем професійної підготовки дошкільних педагогів країн Західної Європи й України; окреслено перспективні напрями використання прогресивних ідей західноєвропейського досвіду в українській системі професійної освіти та розроблено євроорієнтовану модель і концепцію розвитку професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти.

Ключові слова: дошкільний педагог, професійна підготовка, професійна компетентність, європейський підхід, організаційно-педагогічне забезпечення, західноєвропейський досвід.

Мельник Н. И. Теоретические и методические основы профессиональной подготовки дошкольных педагогов в странах Западной Европы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальностям 13.00.04 – теория и методика профессионального образования и 13.00.08 – дошкольная педагогика. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины. – Умань, 2017.

В диссертации обобщены результаты сравнительно-педагогического исследования теории и практики подготовки дошкольных педагогов в странах

Западной Европы; определены и научно обоснованы теоретико-методологические концепты профессиональной подготовки дошкольных педагогов в странах Западной Европы; выяснено содержание понятий: «профессиональная подготовка дошкольного педагога», «дошкольный педагог», «формирование профессиональной компетентности дошкольных педагогов»; проанализированы концептуальные основы и научные подходы к профессиональной подготовке дошкольных педагогов в странах Западной Европы; исследована система профессиональной подготовки дошкольных педагогов в Германии, Франции, Великобритании и определены тенденции ее развития; охарактеризованы модели и выяснено организационно-педагогическое обеспечение профессиональной подготовки дошкольных педагогов в указанных странах; исследовано влияние евроинтеграционных процессов на модернизацию профессиональной подготовки специалистов дошкольного образования в Украине и осуществлен сравнительный анализ систем профессиональной подготовки дошкольных педагогов стран Западной Европы и Украины; обозначены перспективные направления использования прогрессивных идей западноевропейского опыта в украинской системе профессионального образования и разработаны евроориентированная модель и концепция развития профессиональной подготовки педагогических кадров дошкольного образования.

Ключевые слова: дошкольный педагог, профессиональная подготовка, профессиональная компетентность, европейский подход, организационно-педагогическое обеспечение, западноевропейский опыт.

Melnyk N. I. Theoretical and methodical principles of preschool teachers' professional education in Western European countries. – On the right of manuscript.

The dissertation for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences in specialties 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education and 13.00.08 – Preschool Pedagogy. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University. – Uman, 2017.

The dissertation summarizes the results of comparative-pedagogical research on the theory and practice of preschool teachers' professional education in Western European countries. The preschool teacher's professional education is analyzed as a holistic, continuous and differentiated system within the framework of basic and postgraduate vocational education.

Based on comparative binary and comparative analysis of national and European scientific literature the essence of correctly interpreting the key categories of research «preschool teacher professional education» was distinguished and it is understood as a strategic complex multifunctional process of continuous professional teacher education that generally is based on competency paradigm of education and therefore involves forming of professional competence of persons who are directly involved in the field of pre-school education, practically carry out the organization of educational activities with children from birth to the beginning of the school, and also people who are gaining the education, which will provide official right to organize such activities in different types of pre-school educational establishment.

Among the priority of Western European countries' scientific approaches to preschool teachers' professional education and training the following are defined as the most appropriate: humanistic, cultural and competence approaches in the context of which

technological, informational-communicational, informational-communicative, practice-investigative- oriented and modular approaches are realized; the concept of vocational training, which is based on social interaction, is also used and in the context of which dialogic approach, coach-, flash- and GRIFIC approach are realized.

The main areas of the educational policy and emerging qualifications in the field of preschool teachers' professional education in Western European countries are: providing of basic education of practitioners in the preschool education sector; providing of graduate education in accordance with the implementation of the Bologna Convention etc. An important tool of the European educational policy in professional of preschool teachers' education is the EQF, which regulates the standards forming process of teacher education in general. Professional standards of teacher education in Western Europe contributes to the specification and development of preschool teachers' professional profiles in Europe and are characterized by variability and determine the multi-directions of training.

It is determined that professional training of preschool teachers in the countries of Western Europe is in the process of continuous improvement, which is explained by intensive transformations in higher education systems of European countries. Changes take place in four main areas: unification of professional training for a three-leveled structure of higher education (bachelor – master – doctor); ensuring the quality of higher education through the introduction of standards agreed with the EQF; mutual recognition of qualifications and periods of study offered by various higher educational institutions of Western European countries; professionalization, which is aimed to create favorable conditions for the professional development and career growth of pre-school teachers in the system of post-graduate education in the context of formal professional education (university or institute certificates, diplomas, certificates of advanced training, etc.) and informal vocational training (centers of professional development, associations, public organizations). It is distinguished that the basic qualification requirements for preschool teachers in the Western European countries are the two stages of professional education – the first is the obtaining a bachelor's degree, the second the master's degree, the third as the higher level – obtaining the educational level of the doctor of philosophy.

The system-and-holistic analysis of preschool teachers' professional education system of the Western Europe countries of has shown that there are three models of professional training at the present stage: consecutive, parallel and or integrative (special, alternative, differentiated). The functioning of pedagogical education models in the preschool sector is provided by a wide network of educational institutions that are determined by variability in types (higher schools, higher professional schools, higher pedagogical schools, colleges, institutes, universities), forms of ownership (state, private, religious, public), terms of training (from one to five or six years) offering different educational degrees (bachelor, master, doctor) and programs that are multidisciplinary and multi-profiled but at the same time very similar in name and modules content. It is distinguished, that the content of preschool teachers' education is determined by the tendency to the reorganization development of new curricula and its types' diversification. In the procedural aspect, high-quality preschool teachers vocational training of Western European countries becomes possible by creating a reflexive environment, the essential features of which are a problem situation aimed at cooperation, relations involving the use of one person's experience of

the other, which are the determining characteristics organizational and pedagogical support for the training of preschool teachers in Western European countries.

Based on comparative analysis of preschool teachers' professional education in Western Europe and Ukraine the implementation of progressive ideas of Western European experience into Ukrainian system were outlined: the concept of vocational education and training based on social interaction; implementing educational reforms aimed at the unification process of training and practice of European countries; optimization of terms of training; coordination principles of expansion towards the centralization of the functioning of higher educational institutions, the creation of effective management interaction between the structural components of the network of vocational training institutions with educational institutions of the system of preschool education and institutions of the management system; optimization and improvement of organizational and pedagogical support; enrichment and diversification of innovative forms of organization of educational process in the process of obtaining basic teacher education and further education etc. The results of the study allowed developing the European oriented model and conception of preschool teachers' professional education in Ukraine.

Keywords: preschool teacher education, professional competence, European approach, organizational and pedagogical support, the Western European experience.

Підписано до друку 22.09.2017 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Тираж 100. Зам. 72.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua